

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101005/I/2015/1390927118

**Náhradná rodinná starostlivosť v Slovenskej
republike a Českej republike
(komparácia systémov)**

Diplomová práca

2015

Bc. Michal Hrnčiar

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**Náhradná rodinná starostlivosť v Slovenskej
republike a Českej republike
(komparácia systémov)**

Diplomová práca

Študijný program: Sociálny rozvoj a sociálna politika

Študijný odbor: 3.3.1. Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: Katedra sociálneho rozvoja a práce

Vedúci záverečnej práce: Doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD.

Bratislava 2015

Bc. Michal Hrnčiar

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Podpis

POĎAKOVANIE

Chcel by som sa poďakovať pani Ing. Márii Husákovej, CSc. , a pánovi Doc. PhDr. Ing. Stanislavovi Konečnému, PhD. za profesionálne rady a nasmerovanie, ľudský prístup a čas, ktorý mi ochotne venovali pri príprave mojej diplomovej práce.

ABSTRAKT

HRNČIAR, Michal: Náhradná rodinná starostlivosť v Slovenskej republike a Českej republike. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra sociálneho rozvoja a práce. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Mária Husáková, CSc. – Bratislava: NHF EU, 2015, 61s.

Cieľom diplomovej práce je komparácia systémov náhradnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike. Práca sa skladá zo štyroch kapitol. Prvá kapitola popisuje súčasný stav danej problematiky, definuje pojem rodina ako aj jej typy a funkcie. Venujeme sa Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý tvorí komplexný súbor noriem presadzujúcich ochranu práv dieťaťa. Rozoberáme tiež legislatívnu úpravu náhradnej starostlivosti na Slovensku a Čechách, ako jej formy a typy v porovnávaných krajinách. Druhá kapitola je venovaná cieľu práce. Tretia časť obsahuje metodiku práce a metódy skúmania. Výsledky práce obsahujú ukazovatele hodnotiace vybrané prvky systému náhradnej starostlivosti. Ide najmä o počty zverených detí v jednotlivých typoch náhradnej starostlivosti, štátne orgány vykonávajúce jej právnu záštitu, výšky poskytovaných príspevkov na náhradnú starostlivosť. Záver práce obsahuje stručné zhrnutie výsledkov práce.

Kľúčové slová: náhradná starostlivosť, náhradná rodinná starostlivosť, náhradná ústavná starostlivosť

ABSTRACT

HRNČIAR, Michal: Substitute care in Slovakia and Czech Republic. – University of Economics in Bratislava. The Faculty of National Economy; Department of Social Development and Labor. – Supervisor of thesis: Ing. Mária Husáková, CSc. – Bratislava: NHF EU, 2015, 61 pages.

The aim of the thesis is the comparison of the substitute care system in the Czech Republic and Slovakia. The work consists of four chapters. The first chapter describes the current status of the issue, defines a family as well as the types and functions. We are dedicated to the Convention on the Rights of the Child, which constitutes a comprehensive set of standards transposing the protection of children's rights. Also discusses the legislative amendments foster care in Slovakia and the Czech Republic, as it forms and types of the compared countries. The second chapter is devoted to the objective work. The third part contains the methodology of work and research methods. The results of evaluation indicators include selected members of the care. In particular, the number of children entrusted to the different types of foster care, public authorities carrying out its legal patronage, provided the amount of contributions and the total amount of expenditure provided for alternative care. The conclusion contains a brief summary of the results of the work.

Key words: substitute care, foster care, institutional foster care

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK.....	7
ÚVOD.....	8
1 SÚČASNÝ STAV NA SLOVENSKU A V ČESKU.....	10
1.1. Definovanie rodiny, jej typy a funkcie	11
1.2. Dohovor o právach dieťaťa.....	14
1.3. Právna úprava náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike	16
1.4. Typy náhradnej starostlivosti na Slovensku	18
1.4.1. Náhradná rodinná starostlivosť	18
1.4.2 Ústavná starostlivosť	20
1.5. Právna úprava náhradnej starostlivosti v Českej republike	22
1.6. Formy náhradnej starostlivosti v ČR.....	23
1.6.1. Náhradná rodinná starostlivosť	23
1.6.2. Ústavná starostlivosť	25
1.7. Prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť	28
1.8. Súčasný stav v Európskej únii	31
2. CIEĽ PRÁCE.....	33
3. METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA.....	34
4. VÝSLEDKY PRÁCE	35
4.1. Komparácia náhradnej starostlivosti v ČR a SR	35
4.1.1 Rozdiely z legislatívneho hľadiska	35
4.1.2 Porovnanie výšky základných príspevkov v ČR a SR	40
4.2. Rozdiely podľa štatistického porovnania počtu zverených detí	41
4.2.1 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v SR.....	41
4.2.2 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v ČR	42
4.3. Ústavná starostlivosť	45
4.3.1 Ústavná starostlivosť o dieťa v Českej republike	46
4.3.2 Ústavná starostlivosť o dieťa v Slovenskej republike	50
4.4. Systémy a metódy práce s rodinou v SR a ČR	52
ZÁVER	56
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	58

ZOZNAM SKRATIEK

ČR	Česká republika
EÚ	Európska únia
MPSVaR	Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny
OPAC	Opčný protokol k Dohovoru o účasti detí v ozbrojených konfliktoch
OPSC	Opčný protokol k Dohovoru o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii
OSN	Organizácia spojených národov
SR	Slovenská republika
UPSVAR	Úrad práce sociálnych vecí a rodiny

ÚVOD

„Rodina je miestom lásky a života.

Miestom, kde láska rodí život.“

Ján Pavol II

Každé dieťa má právo vyrastať v prostredí, ktoré mu zabezpečuje zdravý vývin, či už z psychologického alebo fyziologického hľadiska. Hovorí sa, že rodina je základ spoločnosti. Z určitého hľadiska je toto tvrdenie pravdivé, zdravá rodina tvorí ideálne prostredie pre optimálny vývoj dieťaťa zo všetkých hľadísk. Ale čo ak takémuto dieťaťu je možnosť rodiny odopretá, či už nesprávnym fungovaním rodiny alebo celkovej absencie rodiny? Dieťa sa nedokáže brániť a rozhodovať o svojom osude a je odkázané na pomoc iných.

V takýchto prípadoch je prípadná pomoc dieťaťu poskytovaná buď náhradnou rodinnou starostlivosťou alebo ústavnou starostlivosťou. V posledných rokoch sa rozvíja trend deinštitucionalizácie, to znamená prechodu z ústavnej starostlivosti na starostlivosť rodinnú. Psychológovia, terapeuti a sociálni pracovníci hovoria o ústavnom systéme ako o nevhodnom na napĺňanie všetkých potrieb dieťaťa pre zdravý vývoj a to hlavne z hľadiska psychologických potrieb.

Z tohto dôvodu sa zavádza proces deinštitucionalizácie a uprednostňovanie umiestnenia detí práve do rodinnej starostlivosti. Tieto rodiny sú trochu iné ako biologické, sú iné z hľadiska vzniku, z hľadiska puta ktoré k sebe cíti pokrvná rodina, ale časom sa tieto putá nadobúdajú a vytvára sa zdravá silná rodina, ktorá poskytuje optimálne prostredie pre rast a dospievanie dieťaťa.

V prvej časti mojej diplomovej práce som opísal základné informácie týkajúce sa aktuálnej situácie na Slovensku a v Českej republike. Definoval som základné charakteristiky ako rodinu a jej typy, ďalej som opísal jednotlivé typy náhradnej rodinnej starostlivosti, aj jednotlivé typy starostlivosti ústavnej ako v Českej republike tak aj v Slovenskej republike. Venoval som sa dôležitej téme akou je deinštitucionalizácia, a tak isto som opísal základný legislatívny rámec z ktorého vychádzajú obidve krajiny.

Cieľom diplomovej práce je komparácia systémov náhradnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike.

Tretia časť je venovaná metodike práce a metódam skúmania.

V praktickej časti som sa venoval komparácii systémov v Slovenskej republike a Českej republike, porovnával som rôzne aspekty systémov, ktoré kedysi vychádzali z rovnakého bodu a dnes sú v niektorých bodoch odlišné.

1 SÚČASNÝ STAV NA SLOVENSKU A V ČESKU

Pod náhradnou starostlivosťou rozumieme:

- zverenie maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby, než rodiča,
- pestúnska starostlivosť,
- poručníctvo, ak sa poručník osobne stará o dieťa; to neplatí, ak sa poručník osobne stará o dieťa, ktorého rodičia nie sú plnoletí,
- dočasne zverenie dieťaťa do starostlivosti fyzickej osoby rozhodnutím súdu o nariadení predbežného opatrenia, ak súd koná o zverení dieťaťa do náhradnej starostlivosti tejto fyzickej osobe,
- zverenie dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti,
- zverenie dieťaťa do starostlivosti fyzickej osoby rozhodnutím súdu o nariadení predbežného opatrenia, ak súd koná o zverení dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti.¹

Náhradnou starostlivosťou je viacero osobitne usporiadaných, na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch ak rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť.²

Náhradná starostlivosť je tiež definovaná ako „formálne alebo neformálne umiestnenie, kedy je dieťa v starostlivosti mimo domova aspoň na jednu noc, či už na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo riadne povereného subjektu, alebo z podnetu dieťaťa, jeho rodiča alebo rodičov alebo primárnych opatrovateľov, alebo spontánne na základe rozhodnutia poskytovateľa starostlivosti v prípade neprítomnosti rodičov.“

Náhradná rodinná starostlivosť je starostlivosť o dieťa, o ktoré sa v pôvodnej rodine nemôžu, nechcú alebo nevedia starať. Starostlivosť potom prebieha v náhradnom prostredí a je zameraná na zabezpečenie základných životných potrieb, výchovu a vzdelávanie. Táto starostlivosť môže byť ustanovená iba na základe rozhodnutia súdu,

¹ MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Náhradná starostlivosť o dieťa*. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/nahradna-starostlivost-dieta/>>

² Zákon o rodine č. 36/2005 z 11.2.2005, paragraf 44

ktorý určí práva a povinnosti všetkých strán, a pritom berie čo najväčší ohľad na potreby dieťaťa.

Patrí sem neformálna pestúnska starostlivosť zo strany rodiny alebo nepríbuzných osôb, umiestnenie vo formálnej pestúnskej starostlivosti, iné formy rodinnej starostlivosti a starostlivosti rodinného typu, bezpečné miesta na poskytovanie starostlivosti deťom v krízovej situácii, tranzitné strediská v krízových situáciách, ostatné zariadenia na krátkodobú a dlhodobú pobytovú starostlivosť vrátane domovov rodinného typu a podporované nezávislé bývanie pre deti.³

V smerniciach OSN neexistuje žiadna výslovná definícia toho, čo odlišuje **rodinnú starostlivosť** od starostlivosti **rodinného typu**.⁴

Tabuľka č.1 Definície rodinnej starostlivosti a starostlivosti rodinného typu

Rodinná starostlivosť	Starostlivosť rodinného typu
Takéto usporiadanie, kedy je dieťa umiestnené v domácom prostredí rodiny, ktorej hlava bola zvolená a pripravená na poskytovanie takejto starostlivosti a ktorá pri poskytovaní takejto starostlivosti finančne a nefinančne podporovaná	Usporiadanie, v ktorom je o deti postarané v malých skupinách, a to spôsobom a za podmienok, ktoré sa podobajú podmienkam v rodine, s jednou alebo viacerými konkrétnymi rodičovskými postavami ako opatrovateľmi, ale nie v bežnom domácom prostredí takýchto osôb.

Zdroj : www.deinstitutionalisaionguide.eu.

1.1. Definovanie rodiny, jej typy a funkcie

Žiadne dieťa si nevyberá svojich rodičov. Po narodení mu rodina poskytne bývanie, výživu, ošatenie. Sú to základné potreby, ktoré sú pre dieťa veľmi dôležité. Nejde však len o fyzické potreby, ale k tomu aby sa mohlo dieťa plnohodnotne rozvíjať, je nutné sa venovať aj jeho psychickým potrebám. Dieťa sa pri svojom vývine zaujíma o rôzne veci, ktoré skúma a postupne si ich zapamätáva.

³ Husáková, M.: Sociálna práca, Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM, 2014. ISBN 978-80-225-3851-0.

⁴ CANTWELL, NIGEL. 2013. *Refining definitions of formal alternative child-care settings: A discussion paper*. NGO Working Group on children without parental care in Geneva: 2013. Dostupné na internete: <http://www.fice-inter.net/wp-content/uploads/2013/04/Formal_care_settings_characteristics_March_2013_final.pdf>

Tak ako si zapamätáva rôzne veci pomocou sledovania, rovnako spoznáva aj správanie členov jeho rodiny, ich vzťah k nemu samotnému i medzi nimi. Časom si získava prirodzený trvalý citový vzťah k matke, potom k otcovi a k celému svojmu okoliu. Ak sú dodržané všetky zásady a zdravé rodinné prostredie, dieťa získava skúsenosti a zdravo sa vyvíja.⁵

Domov netvorí len hmotné veci ako samotný dom, izba, teplá posteľ ale tvoria ho práve tie nehmotné ako rodičovská láska, súdržnosť, dôvera a samotní členovia rodiny. Je to miesto kde sa ľudia majú cítiť bezpečne. Vo väčšine ľudí domov vytvára hlboké pocity, ktoré si pamätáme po dlhý čas. Každý domov má svoj poriadok a denný režim, v ktorom sa vytvárajú hodnoty. Dobrý domov je dôležitou podmienkou pre zdravý vývoj dieťaťa a vytváranie jeho osobnosti.⁶

Domov by mal pre každé dieťa znamenať aj určitú školu života, v ktorej sa učí čo je zlé a čo dobré, malo by to byť miesto, kde si vytvára vnútorné svedomie, a upevňuje vzťahy s ľuďmi, s ktorými žijú a viažu sa k veciam ktoré ich obklopujú.⁷

Veľmi dôležitú úlohu v rozvoji každého dieťaťa hrajú práve jeho rodičia. Rodičia ktorí sú nešťastní, stresovaní, a deprimovaní nemôžu pozitívne vplyvať na vývoj detí. Zdravé a šťastne fungujúce prostredie zabezpečuje aj zdravú citovú väzbu.

V odbornej literatúre sa stretávame s viacerými definíciami rodiny. Dôležité je však vystihnúť jej podstatu. Každú rodinu tvoria ľudia, ktorí sú prepojení citovými väzbami.

Rozinajová⁸ tvrdí, že rodina je prvotná inštitúcia, kde prebieha základná výchova dieťaťa. V rodine sa poskytujú najoptimálnejšie podmienky pre zdravý psychický a telesný vývoj dieťaťa.

Lomnický⁹ (1999) tvrdí, že kvalita rodinného prostredia je dôležitá na formovanie osobnosti každého člena v rodine. Vzťah medzi nimi vplyva na vytváranie ďalších vzťahov v spoločnosti.

Prevendárová a Kubíčková¹⁰ (1996) definujú rodinu ako spoločensky schválenú formu stáleho spolužitia osôb spojených manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi väzkami.

⁵ SCHMIDTOVA, E. 1990. *Listy nielen o adopcii*. Martin: OSVETA, 1990, 34 s. ISBN 80-217-0150-1.

⁶ PREVENDÁROVÁ, J., KUBÍKOVÁ, G. *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. 2. vyd. Bratislava: SPN, 1996. 83 s. ISBN 80-08-001212-9.

⁷ MATĚJČEK, Z. 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986, s.175-176. ISBN 80-7178-320-X.

⁸ ROZINAJOVÁ, H. 1988. *Výchova pre život v rodine*. Martin: Osveta, 1988, s.88. ISBN 70-074-81

⁹ LOMNICKÝ, I. 1999. *Pochopenie podstaty rodiny*. In.: Rodina na prelome tisícročí – subjekt kultúry, kresťanských a všeľudských hodnôt. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. Hnutie kresťanských rodín na Slovensku, 1999. s.137. ISBN 80-968191-3-5.

Funkcie rodiny

Každá rodina plní viacero funkcií, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a nadväzujú na seba.

Harmonická rodina by mala spĺňať tieto funkcie:¹¹

1. **biologicko – reprodukčná** – spĺňa rodové zachovanie, zabezpečuje prežitie rodiny a celej spoločnosti,
2. **výchovná** – spĺňa výchovné a morálne potreby dieťaťa, učí a zachováva tradície a kultúry,
3. **ekonomicko - zabezpečovacia** – spĺňa hlavne materiálne zabezpečenie rodiny a jeho kvalita závisí od výšky príjmov v rodine,
4. **socializačná funkcia** – spĺňa potrebu začleniť sa do spoločnosti a nadobudnúť v nej svoje postavenie, učiť sa spolunažívať s inými ľuďmi,
5. **emocionálna** – spĺňa potrebu vytvárať trvalé vzťahy, potrebu istoty a bezpečia, dôležitú pre psychickú rovnováhu všetkých členov v rodine,
6. **ochranná** – spĺňa potrebu ochrany pred nepriaznivými vplyvmi a patologickými javmi.

Typy rodín

Stretávame sa s viacerými typmi rodín, či už z hľadiska ich štruktúry alebo plnenia ich funkcií.

Z hľadiska štruktúry:

1. **úplná**- túto rodinu tvoria rodičia a deti,
2. **neúplná**- tvorí ju len jeden z rodičov dieťaťa
3. **doplnená**- ak sa slobodná matka vydá, rozvedený otec ožení, rozvedená matka sa vydá, vdovec alebo vdova uzavru manželstvo.

Z hľadiska plnenia funkcií:

1. **funkčná (harmonická)** – zdravá rodina, ktorá plní primerane všetky funkcie rodiny,
2. **konsolidovaná**- snaží sa riešiť problémy, ak nastanú, nevyskytujú sa v nej závažné poruchy alebo nezhody,

¹⁰ PREVENDÁROVÁ, J. a KUBÍČKOVÁ, G. 1996. *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. 2. vyd. Bratislava: SPN, 1996, s.6. ISBN 80-08-001212-9.

¹¹ HAMAROVÁ, J., HOLKOVIČ, Ľ. 1987. *Rodina, spoločnosť, výchova*. Bratislava : Slovenská akadémia vied VEDA, 1987. ISBN 71—049—87

3. **dysfunkčná (disharmonická)**- narušená, problémová rodina, výchova dieťaťa je vážne ohrozená

Funkčná a dysfunkčná rodina

Funkčná rodina. Je to typ zdravej a harmonickej rodiny, v ktorej členovia sa cítia dobre a navzájom si pomáhajú. Vedú spoločné rozhovory, plánujú budúcnosť a riešia svoje problémy. Dostatočnou starostlivosťou a výchovou rodičov sa deti optimálne vyvíjajú. V tomto type rodiny by mal mať každý príslušník svoju úlohu. Rodičia by mali pre deti vytvoriť bezpečné miesto s pokojnou atmosférou a taktiež im dať priestor pre ich schopnosti a vyjadrenie názoru. Tento typ rodiny dokáže aj veľké rodinné spory riešiť s láskou a pokojom.

Dysfunkčná rodina. V tomto type rodiny je vážne narušená harmónia rodinného spolužitia. Príčinami môžu byť rôzne krízy, strata práce, hádky medzi partnermi. Dysfunkciu rodiny môže spôsobiť aj rozvod, ktorý veľmi ťažko znášajú nielen samotní manželia, ale aj ich deti. Práve deti môžu byť z rozvodu deprimované, čo môže ovplyvniť ich správanie, školský prospech. Rodičia sú v takýchto prípadoch pohltení citovými ťažkosťami a zabúdajú na záujem a potreby svojich detí. Často krát si neuvedomujú, že vážne ohrozujú celkový vývoj detí.

1.2. Dohovor o právach dieťaťa

V roku 1989 sa predstavitelia svetovej politiky rozhodli, že všetky deti potrebujú ochranu a špeciálnu starostlivosť garantovanú zvláštnym zákonom. Dňa 20.11.1989 valné zhromaždenie OSN prijalo DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA. Tento dokument postupne ratifikovalo 193 krajín (okrem USA, Somálska a južného Sudánu), a tým sa stal najširšie prijatou zmluvou o ľudských právach v histórii.

Prijatím Dohovoru o právach dieťaťa sa jednotlivé štáty zaviazali, že ich činnosť bude v súlade s najlepším záujmom dieťaťa a ostatnými článkami Dohovoru. Za týmto účelom podávajú jednotlivé krajiny pravidelné monitorujúce správy o kvalite života detí vo svojich krajinách Výboru OSN pre práva dieťaťa v Ženeve. Experti OSN následne adresujú krajinám odporúčania, ktoré sa štáty zaväzujú v ďalšom období postupne naplňať a zlepšiť tak životy detí.

Dohovor obsahuje 54 článkov a 3 tzv. Opčné protokoly:¹²

1. Opčný protokol k Dohovoru o účasti detí v ozbrojených konfliktoch- OPAC
2. Opčný protokol k Dohovoru o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii – OPSC
3. Opčný protokol k Dohovoru o procedúre oznámení (prijatý OSN len v roku 2012)

Dohovor definuje práva každého dieťaťa na svete a to vrátane občianskych, kultúrnych, hospodárskych, politických a sociálnych. Je postavený na štyroch základných princípoch, ktorými sú: **nediskriminácia, najlepší záujem dieťaťa, právo na život, prežitie na rozvoj a právo na rešpektovanie názorov dieťaťa.**

Dohovor o právach dieťaťa je rozdelený do troch častí a tvorí ho 54 článkov. Dohovor zaručuje deťom nasledujúce práva:

- na život a rozvoj,
- na meno a štátnu príslušnosť,
- ak je možné poznať vlastných rodičov a ich starostlivosť,
- na zachovanie identity,
- na život s rodičmi,
- udržiavať kontakt s oboma rodičmi,
- slobodne sa prejavovať,
- na informácie,
- na slobodu myslenia a náboženstva,
- na ochranu pred neoprávnenými zásahmi do súkromia, rodiny, domova a korešpondencie,
- na zdravie, zdravotnú starostlivosť,
- na vzdelanie, oddych a voľný čas,
- vedieť o svojich právach,
- využívať sociálne zabezpečenie vrátane sociálneho poistenia,
- na zabráňovanie únosom a zadržiavaniu detí do zahraničia rodičom alebo treťou osobou.

¹² UNICEF. *Unicef a práva detí: Dohovor o právach dieťaťa.* Dostupné na internete: <<http://www.unicef.sk/kto-sme/prava-deti/dohovor-o-pravach-dietata>>

Zároveň deti chráni pred detskou prácou, konzumáciou grog, sexuálnym zneužívaním a pornografiou, predajom, obchodovaním s nimi, inými formami vykorisťovania, mučením, neľudským zaobchádzaním a ozbrojenými konfliktami.

V mene Českej a Slovenskej Republiky bol Dohovor podpísaný v New Yorku 30. septembra 1990. S Dohovorom vyslovilo súhlas Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a následne bol ratifikovaný prezidentom. Ratifikačná listina bola uložená u generálneho tajomníka OSN, depozitára Dohovoru, 7. januára 1991.

Dohovor nadobudol platnosť na základe svojho článku 49 ods. 1 dňom 2. septembra 1990. Pre Českú a Slovenskú Federatívnu Republiku nadobudol platnosť v súlade so svojím článkom 49 ods. 2 dňom 6. februára 1991.¹³

1.3. Právna úprava náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike

Vývoj náhradnej starostlivosti na Slovensku je do roku 1993 spätý s Českou republikou, keďže do tohto roku tvorili jeden štát. V období Rakúsko-Uhorska sa starostlivosťou o opustenú a osirelú mládež zaoberali Okresné komisie, neskôr Okresná starostlivosť o mládež. Štát v roku 1931 spravoval 60 detských domovov, ktoré boli zamerané skôr na dočasné a ozdravné pobyty pre opustené alebo ohrozené deti. Po krátkej dobe sa deti vracali do pôvodných rodín, alebo do náhradných pestúnskych rodín. Zmeny nastali po 2. svetovej vojne. V tomto období bola ukončená činnosť dobročinných združení tak ako aj pestúnska starostlivosť vo všetkých jej formách. Po roku 1993 sa Československo rozdelilo na dva samostatné štáty. Prvou hlavnou zmenou na Slovensku bolo prijatie Zákona o školských zariadeniach č. 279/1993. Ten definuje zariadenia náhradnej výchovy. Taktiež umožňuje zriaďovanie centier výchovnej a psychologickkej prevencie, zakladajú sa zariadenia pre matky s deťmi a inštitút profesionálnej náhradnej výchovy v rodine. V roku 1997 detské domovy do troch rokov, ktoré patrili do rezortu zdravotníctva a detské domovy od troch rokov do rezortu školstva prechádzajú do pôsobnosti sociálneho rezortu. Zjednotenie do jedného rezortu považujeme za výrazné zjednodušenie.

V roku 2005 bol schválený *Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele*. Základným cieľom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je

¹³ Zbierka zákonov č. 104/1991. Dostupné na internete: <<http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SSVaR/zakony/dohovor-o-pravach-dietata.pdf>>

poskytnutie potrebnej pomoci rodinám tak, aby deti mohli vyrastať v starostlivosti svojich rodičov.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávajú¹⁴:

1. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny,
2. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny,
3. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny,
4. Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže,
5. Obec,
6. Vyšší územný celok,
7. Akreditovaný subjekt,
8. Právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá vykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa § 10. Zákon č 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele.

Na rozdiel od Českej republiky sa Slovensko viac zaoberá deťmi, ktoré porušili zákon.

Ako ďalší zo zákonov sa Slovenská republika zaviazala dodržiavať Zákon o rodine, ktorý sa skladá z piatich častí. Práve v druhej časti zákona sa dá dočítať o vzťahoch medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými.

Slovenská republika, ako člen EÚ je povinná dodržiavať taktiež Dohovor o právach dieťaťa ktorý sme spomínali vyššie.

Okrem štátu sa o rozvoj ochrany dieťaťa zaoberajú vo významnej miere i rôzne mimovládne organizácie, ktoré sa intenzívne snažia o zlepšenie postavenia dieťaťa v spoločnosti.

Na Slovensku oproti Českej republike došlo k výraznejšej zmene v oblasti organizačnej štruktúry. Dnes je náhradná starostlivosť o dieťa pod záštitou Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, a to prostredníctvom poradensko-psychologických služieb ÚPSVaR.

¹⁴ MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela*. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialnopravna-ochrana-deti-socialna-kuratela/>>

1.4. Typy náhradnej starostlivosti na Slovensku

1.4.1. Náhradná rodinná starostlivosť

Osvojenie

Na Slovensku je to najčastejší typ náhradnej rodinnej starostlivosti. Osvojiteľom sa môže stať len fyzická osoba, ktorá ma spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, osobné predpoklady, najmä zdravotné, osobnostné a morálne, je zapísaná do zoznamu žiadateľov o osvojenie, a spôsobom svojho života a života osôb, ktoré s ňou žijú v domácnosti, zaručuje, že osvojenie bude v záujme maloletého dieťaťa. Medzi osvojiteľom a osvojencom musí byť primeraný vekový rozdiel. Osvojiť možno maloleté dieťa, ak je osvojenie v jeho záujme.¹⁵

Osvojiť maloleté dieťa môžu manželia alebo jeden z manželov, ktorý žije s niektorým z rodičov dieťaťa v manželstve, alebo pozostalý manžel po rodičovi alebo osvojiteľovi maloletého dieťaťa. Maloleté dieťa môže výnimočne osvojiť aj osamelá osoba, ak sú splnené predpoklady, že osvojenie bude v záujme dieťaťa.¹⁶

Na osvojenie je potrebný súhlas rodičov osvojovaného maloletého dieťaťa. Rovnako potrebný na osvojenie je súhlas maloletého rodiča maloletého dieťaťa, ak tento zákon neustanovuje inak. Odvolať súhlas možno len do času, kým nie je maloleté dieťa umiestnené na základe rozhodnutia súdu do starostlivosti budúcich osvojiteľov.

Osvojenie môže súd zrušiť z vážnych dôvodov, ktoré sú v záujme maloletého dieťaťa, do šiestich mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení na návrh osvojenca alebo osvojiteľa alebo aj bez návrhu.¹⁷

Na Slovensku existuje iba **osvojenie zrušiteľné**, ktoré môže súd zrušiť z vážnych dôvodov do 6 mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení, na návrh osvojenca alebo osvojiteľa alebo aj bez návrhu.¹⁸ Čo sa týka osvojenia je tu rozdiel oproti ČR, a to taký, že osvojiteľ môže pomôcť dieťaťu vyhľadať informácie o jeho biologických rodičoch, pokiaľ si to dieťa želá.

¹⁵ Zbierka zákonov č. 36/2005 §98

¹⁶ Nováková, M.: Zdravie a zdravotná starostlivosť v socioekonomických súvislostiach. Ekonóm 2014. ISBN 978-80-225-3850-3

¹⁷ NÁRODNÁ AGENTÚRA PRE SIEŤOVÉ A ELEKTRONICKÉ SLUŽBY. *Adopcia (osvojenie)*. Dostupné na internete: <https://www.slovensko.sk/sk/agendy/agenda/_adopcia-osvojenie>

¹⁸ Zbierka zákonov č. 36/2005 §107

Čo sa týka medzinárodného osvojenia, je tu potrebný aj súhlas Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny alebo orgánov štátnej správy určených MPSVaR. Takýmto orgánom je napríklad Centrum pre medzinárodnoprávnú ochranu detí a mládeže. Slovensko ako aj Česko je povinné sa riadiť Dohovorom o ochrane detí.¹⁹

Náhradná osobná starostlivosť

Pri zverení maloletého dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti uprednostní súd predovšetkým príbuzného maloletého dieťaťa.

Ak je dieťa zverené do starostlivosti inej fyzickej osoby, tak táto osoba má povinnosť sa starať o dieťa, tak ako jeho biologický rodičia. Biologickým rodičom nezaniká vyživovacia povinnosť a dieťa aj naďalej zastupujú vo vážnejších právnych úkonoch. Biologickí rodičia môžu dieťa navštevovať v jeho novom domove, a to na základe dohody, alebo to určí súd.

Tento druh osobnej starostlivosti zaniká dosiahnutím plnoletosti dieťaťa, súdnym rozhodnutím, smrťou maloletého dieťaťa, smrťou osoby, ktorej bolo maloleté dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti, právoplatným rozhodnutím súdu o zániku dôvodu, pre ktorý bolo maloleté dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti, právoplatným rozhodnutím súdu o zrušení náhradnej osobnej starostlivosti, rozvodom manželov, ktorým bolo maloleté dieťa zverené do spoločnej náhradnej osobnej starostlivosti.²⁰

Pestúnska starostlivosť

Jedná sa o starostlivosť v rovnakom rozsahu ako ju vykonávajú rodičia. Pestún dieťa zastupuje len v bežných záležitostiach vymedzených súdnym rozhodnutím. Ak pestún predpokladá, že rozhodnutie zákonného zástupcu maloletého dieťaťa v podstatných veciach nie je v súlade so záujmom maloletého dieťaťa, môže sa domáhať, aby tento súlad pri konkrétnom rozhodnutí zákonného zástupcu preskúmal súd. Počas výkonu pestúnskej starostlivosti rodičia maloletého dieťaťa vykonávajú svoje rodičovské práva a povinnosti len v rozsahu, v akom nepatria pestúnovi.²¹

Pestúnom sa môže stať len fyzická osoba s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky, ktorá má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, osobné predpoklady, najmä zdravotné, osobnostné a morálne, je zapísaná do zoznamu žiadateľov o pestúnsku

¹⁹ Pongráczová, E.: Sociálna ekonomika. Bratislava: Vyd. EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3291-4

²⁰ Zbierka zákonov č. 36/2005 §45-47

²¹ Zbierka zákonov č. 36/2005 §50

starostlivosť podľa osobitného predpisu a spôsobom svojho života a života osôb, ktoré s ňou žijú v domácnosti, zaručuje, že bude pestúnsku starostlivosť vykonávať v záujme maloletého dieťaťa.²²

Každý pestún ma 3 mesačnú skúšobnú dobu, ak požiadala o zverenie dieťaťa do starostlivosti, následne mu je táto skúšobná doba predĺžená ak požiadala o zverenie do pestúnskej starostlivosti.

1.4.2 Ústavná starostlivosť

Súd nariadi takýto typ starostlivosti vtedy, ak je výchova dieťaťa vážne ohrozená, alebo vážne narušená a iné výchovné opatrenia neviedli k náprave alebo ak rodičia nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa z iných závažných dôvodov a maloleté dieťa nemožno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti.

Súd v rozhodnutí, ktorým nariaďuje ústavnú starostlivosť, musí presne označiť zariadenie, do ktorého má byť dieťa umiestnené.²³

Pred tým ako súd určí potrebu ústavnej starostlivosti, najprv musí vynaložiť maximálne úsilie na nájdenie vhodnejšej alternatívy. „Detský domov dočasne nahrádza dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie“.²⁴

Súd môže biologickým rodičom určiť lehotu, do ktorej rodičia musia napraviť sociálne pomery tak, aby sa boli schopní postarať o deti. Ak dôjde k pozitívnej zmene, tak dieťa bude rodine prinavrátené.

Zariadenia pre výkon inštitucionálnej výchovy:²⁵

1. Detský domov,
2. Detský domov pre nepľnoletých bez doprovodu,
3. Krízové stredisko,
4. Resocializačné stredisko pre drogovu závislých a inak závislých

Detský domov

Je to zariadenie pre výkon rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej výchovy. Detský domov dočasne nahrádza dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie.²⁶

²² Zbierka zákonov č.36/2005 § 48

²³ Zbierka zákonov č. 36/2005 §54

²⁴ Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí, § 49

²⁵ Zbierka zákonov č. 27/2009, §45

Výchova detí prebieha v profesionálnej rodine alebo v samostatných diagnostických skupinách. V profesionálnej rodine zabezpečujú starostlivosť o deti manželia, ktorí sú zamestnanci detského domova, alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnancom detského domova. Rozhodovaciu moc má ale stále riaditeľ tohto ústavu.²⁷

Je kladená všeobecná prednosť profesionálnej rodiny pred výkonom v samostatných alebo špecializovaných skupinách. V profesionálnej rodine sa starajú o dieťa manželia, alebo osoba, ktorá je zamestnancom detského domova. Títo profesionálni rodičia sa môžu o dieťa starať vo vlastnom rodinnom prostredí, pokiaľ sú zamestnanci detského domova, alebo v dome alebo byte, ktorý je vymedzenou súčasťou detského domova.

Detský domov musí zaistiť podmienky pre stretávanie s rodičmi. Na Slovensku je klesajúca tendencia počtu detí umiestnených v detských domovoch.

Detský domov pre maloletých bez sprievodu

Pri výkone predbežného opatrenia v detskom domove pre maloletých bez sprievodu treba prihliadať na predchádzajúcu výchovu dieťaťa a rešpektovať kultúrne a náboženské odlišnosti dieťaťa.

Detský domov pre maloletých bez sprievodu je povinný zaistiť, ak je to vzhľadom na vek dieťaťa a jeho rozumovú vyspelosť možné, názor dieťaťa na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú, najmä zistiť názor dieťaťa na jeho premiestnenie, zlúčenie s rodinou, návrat do krajiny pôvodu, udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany, a to už pred vykonaním úkonov na účely jeho premiestnenia, zlúčenia rodiny, návratom do krajiny pôvodu alebo pred podaním vyhlásenia, ktorým sa žiada o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany.²⁸

Krízové stredisko

Centrum krízovej intervencie poskytuje služby tak deťom ako aj fyzickej osobe nachádzajúcej sa v kritickej životnej situácii. V krízovom stredisku sa môže predbežné opatrenie vykonávať v profesionálnej rodine. Profesionálna rodina poskytuje starostlivosť dieťaťu vo svojom vlastnom prirodzenom prostredí. Krízové centrum vypracováva

²⁶ Zbierka zákonov č. 27/2009, §49

²⁷ ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Profesionálne rodiny*. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/professionalne-rodiny.html?page_id=12846>

²⁸ Zbierka zákonov č. 27/2009 §50

individuálny plán na zvládnutie krízy, pracuje s rodinou a ostatnými blízkymi osobami. Poskytujú služby individuálnou alebo pobytovou formou.²⁹

Resocializačné stredisko

Zriaďuje sa na aktivizovanie vnútorných schopností detí a plnoletých fyzických osôb na prekonanie psychických dôsledkov, fyzických dôsledkov a sociálnych dôsledkov drogových závislostí alebo iných závislostí a na zapojenie sa do života v prirodzenom prostredí. Resocializačné stredisko vypracúva za účasti fyzických osôb uvedených v odseku 2 individuálny resocializačný plán, ktorého súčasťou je určenie adaptačnej fázy resocializačného procesu dieťaťa alebo plnoletej fyzickej osoby, metódy práce s rodinou a blízkymi osobami týchto osôb, spôsob spolupráce so školou a spôsob pravidelného informovania zákonného zástupcu dieťaťa, ak poskytuje odbornú pomoc dieťaťu s neskončenou povinnou školskou dochádzkou.

Podrobnosti o priebehu individuálneho resocializačného procesu resocializačné stredisko zaznamenáva a vyhodnocuje najmenej raz mesačne s dieťaťom alebo s plnoletou fyzickou osobou a raz za tri mesiace s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

V resocializačnom stredisku sa:³⁰

1. Poskytuje odbornú pomoc na základe odporúčania adiktológa alebo psychiatra,
2. Vykonáva rozhodnutie súdu o výchovnom opatrení,
3. Vykonáva rozhodnutie súdu o predbežnom opatrení

1.5. Právna úprava náhradnej starostlivosti v Českej republike

Základným princípom, na ktorom je sociálno-právna ochrana detí v Českej republike postavená, je najlepší záujem a blaho dieťaťa. Rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona, štát sa zaväzuje vytvárať vhodné podmienky a podporu rodinám.

V listine základných práv a slobôd z roku 1992 je zdôraznené právo detí na rodinnú výchovu a starostlivosť. Od roku 1993 je Česká republika viazaná tiež Dohovorom o právach dieťaťa (OSN). Tento dohovor zaväzuje zmluvné štáty rešpektovať rodinu ako

²⁹ Zbierka zákonov č. 27/2009 §62

³⁰ Zbierka zákonov č. 27/2009 §63

základnú jednotku spoločnosti a ako prirodzené prostredie, v ktorom sa môžu rozvíjať a prosperovať všetci členovia, obzvlášť deti.³¹

Rodina má právo na takú ochranu a pomoc, ktorá zabezpečí bez problémov plniť svoju úlohu v spoločnosti. Dieťa má vyrastať v rodinnom prostredí kde je atmosféra plná šťastia, lásky a porozumenia a z hľadiska jeho telesnej a duševnej nezrelosti je potrebné mu poskytnúť zvláštne záruky, starostlivosť a zodpovedajúcu právnu ochranu pred aj po narodení.

Štáty sú zmluvne zaviazané, hájiť záujmy detí a sú povinné zabezpečiť služby a podporu zariadení na ochranu detí. Oddelenie dieťaťa od rodičov proti ich vôli je možné len v prípade, že je to v záujme daného dieťaťa, a môže sa uskutočniť iba súdnym rozhodnutím. Ďalej sú štáty povinné poskytnúť pomoc dieťaťu ktoré je dočasne alebo trvalo zbavené svojho rodinného prostredia a zabezpečiť mu náhradnú starostlivosť.

Istou paralerou nášmu Zákonu o rodine, je zákon č.94/1963 SB v Českej republike. Práve v druhej časti (§30 až §84) sa pojednáva o vzťahoch medzi rodičmi a deťmi, rodičovskou zodpovednosťou, výchovnými opatreniami, určením rodičovstva, osvojením a poručníctvom a opatrovníctvom.

1.6. Formy náhradnej starostlivosti v ČR

1.6.1. Náhradná rodinná starostlivosť

Ako sme už vyššie spomínali, rodina má veľký význam pre každého človeka. Členovia rodiny prežívajú spoločne radosť, šťastie, smútok, pocity z úspechov aj neúspechov, a učia sa základným pravidlám.

Dieťa potrebuje žiť vo fungujúcej rodine. Často krát však rodičia zlyhávajú a zanedbávajú výchovu dieťaťa čo môže mať negatívny vplyv na jeho vývoj.

Náhradná rodinná starostlivosť rieši nepriaznivú situáciu opustených a osirelých detí. Dohliadajú na ňu orgány miestnej štátnej správy. Tak isto sa vedie aj zoznam detí pre náhradnú výchovu, ktorý je pod vedením Sociálno – právnej ochrany detí a sociálnej kurately. Zároveň sa vedie aj evidencia osôb, ktoré chcú vykonávať náhradnú rodinnú starostlivosť. Ak je vážne ohrozený vývoj dieťaťa a jeho zdravie, orgán sociálno-právnej ochrany rozhodne o okamžitom umiestnení dieťaťa do náhradnej starostlivosti. Tento

³¹ PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY. *Zákony- text předpisu.* Dostupné na internete: <
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=1&idBiblio=39097&nr=104~2F1991&rpp=15#local-content>>

orgán má právo zasahovať a rozhodovať o výchovných opatreniach a snaží sa odstrániť alebo zminimalizovať následky a príčiny zanedbanej výchovy rodičov alebo osôb, u ktorých bolo dieťa zverené.³²

Osvojenie

Osvojenie patrí do tzv. rodinného typu starostlivosti. Väčšina ľudí tento typ rodinnej starostlivosti pozná pod pojmom **adopcia**. Je to najprirodzenejšia forma náhradnej rodinnej starostlivosti o dieťa, a to z toho dôvodu, že vzniká nová celistvá rodina, ktorá plní rovnaké funkcie, a má rovnaké práva a povinnosti, ako pôvodná biologická rodina. Vzťah, ktorý medzi adoptívnymi rodičmi a dieťaťom vzniká, má z právneho hľadiska rovnakú silu ako vzťah medzi biologickými rodičmi a vlastným dieťaťom. Osvojiteľmi sa môžu stať iba fyzické osoby, ktoré zaručujú spôsobom svojho života, že osvojenie bude k prospechu dieťaťa i spoločnosti.³³

Zákon o rodine rozlišuje **2 druhy osvojenia**:³⁴

1. **Osvojenie zrušiteľné** - toto osvojenie je možné zrušiť len na návrh osvojiteľa alebo osvojenca,
2. **Osvojenie nezrušiteľné** – takto môžu osvojiť dieťa len manželia, alebo jeden z manželov, ktorý žije s niektorým z rodičov dieťaťa. Výnimočne môže takto osvojiť aj osamelá osoba, ak sú predpoklady, že bude plniť spoločenské poslanie.

Osvojené dieťa nesie priezvisko osvojiteľa. Osvojením zanikajú vzájomné práva a povinnosti medzi osvojencom a pôvodnou rodinou. Zanikajú tiež práva a povinnosti opatrovníka, poprípade poručníka, ktorý bol ustanovený, aby za rodičov tieto práva a povinnosti vykonával.³⁵

Ako zvláštny typ osvojenia je takzvané **medzinárodné osvojenie**. K osvojeniu do cudziny je potrebný súhlas Úradu pre medzinárodnoprávnu ochranu detí.³⁶

Využíva sa hlavne vtedy ak sa v zemi pôvodu nedarí nájsť vhodnú rodinu. Podľa štatistík tento typ osvojenia sa vzťahuje najviac na rómske etnikum, alebo deti, ktoré majú

³² Vlčková, M. Týrané dieťa. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2001, s. 143-145. ISBN 80-88778-99-9

³³ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 63

³⁴ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 73

³⁵ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 72

³⁶ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 67

ľahšie alebo ťažšie postihnutie, ako fyzického tak aj psychického typu. Zdravé deti europoidnej rasy sú primárne osvojené v krajine ich pôvodu.

Opatrovníctvo

V prípade stretu záujmov zákonných zástupcov a dieťaťa alebo medzi deťmi tých istých rodičov navzájom, ohrozenie majetkových záujmov dieťaťa, obmedzenie rodičovskej zodpovednosti, ustanoví súd opatrovníka v prípade, ak je to v záujme dieťaťa.³⁷

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymedzí súd z hľadiska účelu, pre ktoré bol opatrovník ustanovený, aby ochrana záujmov neplnoletého bola plne zaistená.

Poručnícka starostlivosť

V prípade, že rodičia zomreli, alebo boli zbavení rodičovskej zodpovednosti, výkon ich rodičovskej zodpovednosti bol pozastavený, alebo nemajú spôsobilosť k právnym úkonom v plnom rozsahu, ustanoví súd dieťaťu poručníka, ktorý bude neplnoletého vychovávať, zastupovať a spravovať jeho majetok namiesto rodičov.³⁸ Akékoľvek rozhodnutie poručníka v podstatnej veci týkajúcej sa dieťaťa, vyžaduje schválenie súdom. Vo väčšine prípadov sa poručníkom stane osoba ktorú odporučia biologickí rodičia. Pokiaľ nebol nikto odporučený, ustanoví súd poručníkom niekoho z rodiny, alebo osoby blízke dieťaťu.

Pokiaľ sa súdom ustanovený poručník bude o dieťa osobne starať a naplňovať všetky zložky rodičovskej zodpovednosti, nastupuje na miesto rodičov takmer v plnom rozsahu.

1.6.2. Ústavná starostlivosť

Ak rodina neplní svoju funkciu, výchova dieťaťa je vážne ohrozená, alebo z závažných dôvodov sa rodina o dieťa nedokáže postarať, môže súd dieťa umiestniť do zariadenia pre deti vyžadujúce okamžitú pomoc alebo môže nad dieťaťom nariadiť ústavnú výchovu. Povinnosťou súdu ešte pred nariadením tejto ústavnej výchovy je dôkladne preskúmať, či sa nedá zaistiť iná náhradná forma rodinnej starostlivosti.

³⁷ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 83-84

³⁸ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 78

Ústavná výchova je realizovaná v niekoľkých zariadeniach a spadá pod rezort troch ministerstiev.³⁹

- a) **Ministerstvo školstva, telovýchovy a mládeže** (ústavná výchova, ochranná výchova, diagnostické ústavy a výchovné ústavy),
- b) **Ministerstvo práce a sociálnych vecí** (ústavná sociálna starostlivosť pre deti a mládež, náhradná rodinná starostlivosť),
- c) **Ministerstvo zdravotníctva** (kojenecké ústavy a detské domovy pre deti do 3 rokov).

Ústavná výchova by mala byť najkrajnejším riešením a mala by byť len dočasná s preventívnym charakterom.

Detské domovy

Zaisťujú starostlivosť o deti s nariadenou ústavnou výchovou, ktoré nemajú závažne poruchy chovania. Detské domovy sa starajú o deti podľa ich individuálnych potrieb. Plnia hlavne úlohy výchovné, vzdelávacie a sociálne. Tieto deti sa vzdelávajú na školách, ktoré nie sú súčasťou detského domova. Toto ústavné zariadenie je pre deti od 3 do 18 rokov a sú tu umiestňované aj nepľnoleté matky spolu s ich deťmi. Pobyt v detskom domove je možné predĺžiť zo študijných dôvodov najviac do 26 roku života.⁴⁰

Podľa Ministerstva vnútra ČR je priemerná dĺžka pobytu detí v detskom domove 14,5 rokov.

Aj umiestnenie do detského domova má však určité nevýhody pre dieťa, pretože zaostáva v emocionálnom vývine, nemá objatie a dotyky matky ani otca. Dá sa povedať, že nemá uspokojenú základnú potrebu – rodinu.

Výchovný ústav

Umiestňujú sa tu deti, ktoré sú staršie ako 15 rokov, a majú poruchy správania a bola na nich uložená ochranná výchova. V tomto zariadení sa môžu vyskytnúť aj deti, ktoré majú 12 rokov a majú závažné poruchy správania a z tohto dôvodu nemohli byť

³⁹ VIRTUÁLNA KNIHOVNA NRP. *Institucionální ústavní péče o dítě*. Dostupné na internete: <<http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/>>

⁴⁰ STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Ústavní péče*. Dostupné na internete: <http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece>

umiestnené v detskom domove. V tomto zariadení môže byť zriadená aj stredná škola, ale aj základná alebo špeciálna škola.

Detské domovy so školou

Účelom tohto zariadenia je zabezpečovať starostlivosť o deti s nariadenou ústavnou výchovou, ktoré majú závažné poruchy chovania alebo ktoré pre svoju duševnú poruchu vyžadujú výchovno-liečebnú starostlivosť. Sú tu umiestňované deti od 6 rokov do ukončenia povinnej školskej dochádzky. Tak isto ako v detských domovoch sú tu skupiny s 5 až 8 deťmi.

Ak dieťa ukončí povinnú školskú dochádzku a nechce sa ďalej vzdelávať a nedokáže naviazať pracovný pomer je premiestnené do výchovného ústavu.

Diagnostický ústav

Poskytuje starostlivosť deťom, pre ktoré v dôsledku ich porúch správania, osoby zodpovedné za výchovu, požiadali o umiestnenie do takéhoto zariadenia. Diagnostický ústav plní diagnostické, vzdelávacie a terapeutické funkcie a navrhuje „program rozvoja osobnosti“.

Každé dieťa umiestnené v detskom domove prejde trojmesačným pobytom v diagnostickom ústave.

Detské domovy pre deti do troch rokov

Starajú sa o deti, o ktoré sa nemá kto postarať, alebo sa im nedá zo sociálnych dôvodov zaistiť starostlivosť vo vlastnej rodine a to od jedného do troch rokov. Kojenecký ústav a detský domov pre deti do troch rokov sú podľa miestnych podmienok spojené v spoločnom zariadení. Deti prichádzajú do týchto zariadení z dôvodov sociálnych, zdravotných, rozhodnutím súdu alebo na základe žiadosti rodičov.

Kojenecké ústavy

Sú zdravotnícke zariadenia, ktoré poskytujú starostlivosť deťom, ktorých vývoj je narušený či ohrozený nevhodným domácim prostredím, a to spravidla do jedného roku.

Fakty, plány, riešenia

V Českej republike je stále veľký počet detí pomerne dlho umiestnených v detských domovoch a to hlavne kvôli pomalým legislatívnym procesom, ktorými je

nutné prejsť, pri rozhodovaní o osude dieťaťa odobratého z biologickej rodiny. Tento problém by mohla vyriešiť novelizácia zákona č. 359/1999 zbierky o rodine, konkrétne, že sa skráti doba prejavovaného nezáujmu biologických rodičov o dieťa z dvoch mesiacov u novorodenca a šiestich mesiacov u staršieho dieťaťa na tri mesiace v oboch prípadoch.

Sociálna a rodinná situácia dieťaťa umiestneného v ústavnej starostlivosti bude znova prehodnocovaná každé tri mesiace. Aj toto by mohlo skrátiť pobyt dieťaťa mimo biologickú rodinu len na potrebnú dlhú dobu. Dost' diskutabilná je však doba 3 mesiace na zoznámenie osvojiteľov, alebo pestúnov s dieťaťom, pretože táto doba je dost' krátka. Stále opakovanou otázkou v Českej republike je aj zlúčenie právomocí jednotlivých ministerstiev ohľadom náhradnej starostlivosti o dieťa.

Dá sa predpokladať, že delegácia správy náhradnej rodinnej starostlivosti o dieťa iba na jeden výkonný orgán má pozitívny vplyv na vykonávanie v praxi. Na druhej strane treba spomenúť nie príliš transparentné jednanie orgánov, ktoré sú činné v náhradnej starostlivosti, akým je napríklad orgán sociálno právnej ochrany detí.

Na Slovensku stále prebieha proces deinštitucionalizácie a transformácie. Výskumná správa Zvyšovanie kvality poskytovanej starostlivosti a výchovy deťom v detských domovoch je dôkazom toho, že Českú republiku čaká v tomto smere ešte dlhá cesta. Uvádza sa tu, že s transformáciou sa na Slovensku začalo už okolo roku 2 000 a v roku 2002 bol vytvorený prvý Národný akčný plán pre deti. Už tu sa dá všimnúť zaostávanie Českej republiky v rámci riešenia otázky náhradnej starostlivosti o dieťa.

Ďalšia podstatná vec je, že na Slovensku sa zaviedol Inštitút profesionálneho rodičovstva. Na Slovensku sa profesionálnym rodičom môže stať jednotlivец alebo manželský pár – od toho sa odvíja koľko detí si môžu zobrať do svojej starostlivosti. V prípade manželského páru je to až 6 detí, čiže 3 deti na jednotlivca.

1.7. Prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť

Čo je to deinštitucionalizácia

Rušenie ústavnej starostlivosti a transformácia detských služieb je v podstate proces presunu zo systému starostlivosti o deti založeného na zariadeniach smerom k rade integrovaných rodinných a komunitných služieb.

Je možné namietat', že odobratím jedného dieťaťa z ústavnej starostlivosti a jeho umiestnenie do alternatívnej formy starostlivosti je rušením ústavnej starostlivosti. Ide

však o proces, ktorý sa odohráva v celom systéme starostlivosti a nepredstavuje nutne zmenu politiky.

Obecne je považovaný za proces obsahujúci štyri súčasti:

1. Prevencia zbytočných prijímaní do zariadení a pobytov v nich,
2. Nájdenie a vytvorenie vhodnej alternatívnej starostlivosti o dieťa v rámci komunity.
Sem môže patriť bývanie, liečba, školenie, vzdelávanie a reintegrácia detí a ich rodín,
3. Zlepšenie komunitných služieb pre deti, ktoré vyžadujú štátnu starostlivosť, a poskytovanie podpory rodine.
4. Dlhodobé plány starostlivosti a trvalé umiestnenie v náhradnej rodine pre deti, ktorých rodičia neboli schopní reagovať na vhodný zásah a reintegráciu a ktorí sú vyhodnotení ako neschopní zaistiť starostlivosť o dieťa.⁴¹

Spoločné európske usmernenia pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť poskytujú praktické rady k procesu realizácie trvalého prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na alternatívy starostlivosti v rámci rodiny a v komunite u jednotlivcov, ktorí v súčasnosti žijú v inštitúciách.

Usmernenia sú založené na európskej a medzinárodnej praxi a boli vytvorené v spolupráci s poprednými európskymi združeniami zastupujúcimi deti.

V inštitúciách žije po celej Európe viac ako jeden milión detí a dospelých. Do nedávna boli inštitúcie označované za najlepší spôsob starostlivosti o ohrozené deti. Neskôr sa však ukázalo, že inštitucionálna starostlivosť poskytuje horšie výsledky z hľadiska kvality života ako kvalitné služby v komunite. Inštitucionálna starostlivosť prináša často krát celoživotné sociálne vylúčenie a segregáciu. Vedecký výskum ranného vývoja detí ukazuje, že pokiaľ ide o veľmi malé deti, môže dôjsť k negatívnym dosahom na vývoj jeho mozgu a má celoživotné následky na emocionálnu pohodu a správanie človeka.

Z týchto dôvodov a v dôsledku prijatia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a ďalších ľudsko-právnych nástrojov sa inštitucionalizácia čoraz viac považuje za zlú stratégiu a za porušovanie ľudských práv.

⁴¹ EURÓPSKA EXPERTNÁ SKUPINA PRE PRECHOD Z INŠTITUCIONÁLNEJ NA KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ. 2012. *Spoločné európske usmernenia pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť*. Belgicko: Brusel, 2012. Dostupné na internete: <http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/10/2013-10-18-Common-European-Guidelines_Slovak-version_EDITED.pdf>

Existuje množstvo prípadov zo Slovenskej republiky ako aj Českej republiky, kde sa zaznamenalo otrasné zaobchádzanie a životné podmienky, ktoré musia deti v niektorých inštitúciách znášať. Spoločnými faktormi charakteristickými pre inštitucionálnu starostlivosť sú odoberanie osobných vecí, nemenný režim, ktorý ignoruje osobné preferencie alebo potreby, a ďalej skutočnosť, že ich obyvatelia majú len malý alebo žiadny kontakt s ľuďmi mimo inštitucionálnych zariadení.

Deti sú často premiestňované z jedného zariadenia do druhého a strácajú akúkoľvek väzbu so svojimi rodičmi a súrodencami. Deti z menšinových skupín ako sú napr. rómovia, často krát strácajú akýkoľvek kontakt so svojím materinským jazykom, identitou alebo náboženstvom, takže opätovné začlenenie do biologickej rodiny je potom menej pravdepodobné.

Ďalšie prípady upozornili na fyzické a sexuálne zneužívania, používanie klietkových lôžok a ďalších fyzických obmedzení. Boli zaznamenané aj nevhodné životné podmienky, podvýživa, zle udržiavané budovy atď. Svetová štúdia OSN o násilí na deťoch zistila, že deti v inštitúciách sú podstatne viac ohrozené všetkými formami zneužívania než ich vrstovníci vychovávaní v rodinách.

Aj z tohto dôvodu sa začína na Slovensku a Česku preferovať vychovávanie v rodinách pred výchovou inštitucionálnou.

Definícia inštitúcie - Ide o akúkoľvek pobytovú starostlivosť, kde ⁴²

1. Obyvatelia sú izolovaní od širšej komunity alebo nútení žiť spoločne,
2. obyvatelia nemajú dostatočnú kontrolu nad svojím životom a nad rozhodnutiami, ktoré sa ich týkajú,
3. požiadavky samotnej organizácie sa často uprednostňujú pred individuálnymi potrebami jednotlivých užívateľov zariadení.

Slovensko aj Česko sa už pustilo do procesu transformácie spôsobu poskytovania starostlivosti a podpory pre deti a dospelých tak, že nahradilo časť svojich inštitucionálnych zariadení na dlhodobý pobyt, službami poskytovanými v rámci rodiny a službami v rámci komunity.

⁴² EURÓPSKA EXPERTNÁ SKUPINA PRE PRECHOD Z INŠTITUCIONÁLNEJ NA KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ. 2012. *Spoločné európske usmernenia pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť*. Belgicko: Brusel, 2012. Dostupné na internete: <http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/10/2013-10-18-Common-European-Guidelines_Slovak-version_EDITED.pdf>

Úplný prechod z inštitucionálnej starostlivosti na komunitné služby môže trvať roky a je pravdepodobné, že štátna správa a miestna samospráva sa v priebehu tohto procesu obmení. Ďalšie nebezpečenstvo neúspechu transformácie tkvie v novej vláde, ktorá nebude pokračovať v reforme. Silné a odhodlané hnutia občianskej spoločnosti môžu vrátiť proces späť správnym smerom a zabezpečiť, aby bol realizovaný podľa plánu.

Existujú rôzne typy inštitúcií pre deti, vrátane, **dojčenských ústavov**, kde sú najčastejšie umiestňované batolátá a malé deti vo veku do štyroch rokov, a **detské domovy**.

Inštitúcie berú na seba často krát podobu, podľa toho, pod akým ministerstvom sa nachádzajú. Dojčenské ústavy často spadajú pod ministerstvá zdravotníctva a sú svojím charakterom lekáorskými zariadeniami. Detské domovy prevažne prevádzkuje ministerstvo školstva a často sa zameriavajú predovšetkým na vzdelávanie. Zdravotne postihnuté deti obvykle spadajú pod ministerstvá sociálnych vecí.

Fragmentácia inštitúcií pre deti medzi jednotlivé ministerstvá má často krát za následok rozdelenie súrodencov a pravidelné prechody z jednej inštitúcie do druhej.

1.8. Súčasný stav v Európskej únii

V súčasnosti zažíva Európska únia významné hospodárske, politické, enviromentálne a sociálne zmeny, ktoré sa dotýkajú detí. Deti žijúce v chudobných rodinách alebo deti, ktoré nemôžu žiť so svojimi rodičmi sú najviac vystavené chudobe, vylúčeniu a diskriminácii, čo môže mať za následok ich ešte väčšiu zraniteľnosť čo sa týka zneužívania, zanedbávania a vykorisťovania. Charakter a podmienky výchovy dieťaťa ovplyvňujú vo veľkej miere situáciu dieťaťa v živote. Je smutnou skutočnosťou, že percento detí, ktoré žije v Európskej únii v chudobe je vyššie ako percento dospelaj populácie žijúcej v chudobe. Preto musíme zabezpečiť všetkým deťom adekvátne životné podmienky a starostlivosť.

Európska únia sa sústreďuje hlavne na účinnú ochranu práv detí, berúc do úvahy ich individuálne potreby a možnosti rozvoja, pričom EÚ pôsobí ako maják pre zvyšok sveta. Podpora, ochrana a naplnenie práv detí sa stali významnou politickou prioritou vnútornej a vonkajšej politiky EÚ. Práva detí sú súčasťou ľudských práv, ktoré sa EÚ a jej členské štáty zaviazali rešpektovať v medzinárodných a európskych zmluvách vrátane Dohovoru OSN o právach dieťaťa a príslušných protokoloch, v Cieľoch vývoja milénia,

Európskeho dohovoru o ľudských právach a Európskej charty o základných ľudských právach.⁴³

Európska únia vypracovala takzvaný kontext Štandardy kvality starostlivosti o deti (Q4C), ktoré na báze skutočných príbehov vytvárajú bežné štandardy s cieľom zabezpečiť a zlepšiť možnosti rozvoja detí a mládeže v rámci starostlivosti o deti bez rodičovskej starostlivosti v celej Európe.⁴⁴

Q4C sa usiluje zlepšiť situáciu a šance na rozvoj dieťaťa v rámci starostlivosti o dieťa žijúce mimo vlastnej rodiny pomocou nasledujúcich cieľov:⁴⁵

1. Vytvorenie európskej siete organizácií zasadzujúcej sa za práva dieťaťa žijúceho mimo vlastnej rodiny,
2. rozvoj európskych kvalitatívnych štandardov na základe skúseností a dobrej praxe priamo dotknutých osôb,
3. podpora prijatia, uplatňovanie a monitoring kvalitatívnych štandardov starostlivosti o deti v náhradnej starostlivosti na národnej a európskej úrovni.

⁴³ MISSOC – Mutual Information System on Social Protection in the Member States of the European Union. Bruxelles: European Commission 2011

⁴⁴ Šipikalová, S.: Globálne sociálne nerovnosti : (v kontexte krajín Európskej únie). 1. vyd. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. - ISBN 978-80-225-3571-7

⁴⁵ EURÓPSKE ŠTANDARDY KVALITY PRE POMOC DEŤOM ŽIJÚCIM MIMO VLASTNEJ RODINY. *Kvalita pre deti*. Dostupné na internete: <<http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SSVaR/zakony/Q4C-Standards-Slovak.pdf>>

2. CIEĽ PRÁCE

Cieľom diplomovej práce je komparácia systémov náhradnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike. Dôraz je kladený hlavne na rozdiely, ktoré sa postupne formovali po rozdelení spoločnej republiky. Pre naplnenie hlavného cieľa využijeme čiastkové ciele. Jedným z čiastkových cieľov je porovnanie percentuálneho zastúpenia detí v jednotlivých formách a typoch náhradnej starostlivosti.

Ďalšími čiastkovými cieľmi sú porovnanie výšky príspevkov poskytovaných na Slovensku a v Českej republike, komparácia rozšírenosti ústavnej starostlivosti v jednotlivých republikách, rozdiely vo formách náhradnej starostlivosti a ďalšie.

3. METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

Pri písaní diplomovej práce sme použili viacero metód. Do teoretickej časti práce sme vybrali, zhromaždili a spracovali všetky potrebné údaje pre ich ďalšie využitie, a to pomocou metód analýzy a syntézy. Analýza predstavuje metódu práce používajúcu rozbor a rozkladanie na jednotlivé prvky, časti či zložky. Ide o všeobecnú metódu výskumu jednotlivých vlastností údajov. My sme rozobrali a rozložili všetky zozbierané sekundárne údaje z dostupných zdrojov. Sústredili sme sa najmä na tie zdroje, ktoré nám pomohli bližšie pochopiť problematiku týkajúcu sa rodiny a náhradných spôsobov starostlivosti o dieťa. Takýmito zdrojmi, medzi inými, boli hlavne Zákon o rodine č.36/2005 v Slovenskej republike a Zákon o rodině č.94/1963 v Českej republike.

Opakom metódy analýzy, je syntéza. Syntéza je spájanie jednotlivých častí, zlučovanie zložiek do celku. Je jednou zo základných metód a myšlienkových operácií, spočívajúca v spájaní častí do celku, a je tak jedným z hlavných postupov pojmotvorby. Syntéza poznatkov je zhrnutím poznatkov, ich vytriedením a hierarchizovaním. My sme tak všetky poznatky a jednotlivé časti spojili do určitých ucelených myšlienok.

Pri štúdiu všetkých dokumentov sme použili metódu dedukcie. Predstavuje postup od všeobecného ku konkrétnemu. Pri deduktívnom usudzovaní sa odvodzujú logické dôsledky všeobecných tvrdení. My sme usúdili, ktoré informácie budú rozhodujúce pre doplnenie práce a konkrétne definujú skúmanú problematiku.

V praktickej časti práce bola využitá tiež štatistická metóda zisťovania číselných faktov o náhradnej starostlivosti, čo nám umožnilo hromadne a rýchlo zistiť potrebné fakty a hodnoty. Potrebné bolo zhromaždiť čo najväčší počet aktuálne dostupných údajov, čo sa podarilo a dospeli sme k zaujímavým výsledkom.

4. VÝSLEDKY PRÁCE

Vďaka tomu, že podoba a úprava náhradnej starostlivosti v Českej republike a u nás pôvodne vychádza z rovnakého právneho systému, je si v mnohom podobná. Od rozdelenia oboch republík však došlo na oboch stranách k niektorým dôležitým zmenám. Mnohé z týchto zmien na slovenskej strane môžu byť pre právnu úpravu a prax v oblasti náhradnej starostlivosti pre ČR inšpirujúce.

4.1. Komparácia náhradnej starostlivosti v ČR a SR

4.1.1 Rozdiely z legislatívneho hľadiska

Organizačné usporiadanie a spôsob riadenia

Jednoznačnou výhodou celého slovenského systému náhradnej starostlivosti o deti je jeho organizačné zjednotenie pod jeden riadiaci a kontrolný orgán, ktorým je Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. Do jeho pôsobnosti spadá nielen oblasť náhradnej rodinnej starostlivosti, ale celá náhradná výchova detí - teda tiež zariadenie typu detských domovov a dojčenských ústavov. Zjednotenie tak umožňuje kontinuálnu a systematickú prácu s dieťaťom v celej oblasti náhradnej výchovy s tým, že kladie dôraz na starostlivosť v rodinnom prostredí.

Odlišný je tiež spôsob riadenia, kontroly, metodického vedenia a koordinácie štátnej správy v oblasti sociálno-právnej ochrany detí. Hlavným výkonným orgánom v oblasti sociálno-právnej ochrany detí na Slovensku je Odbor sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Ten je podriadený Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré je inštitúciou ministerstva. Prostredníctvom Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny má tak stať efektívnejšie nástroje na riadenie a koordináciu sociálno-právnej ochrany detí než Ministerstvo práce a sociálnych vecí voči orgánom samospráv u nás a je lepšie zabezpečovaná jednotná prax na území celého štátu.

Medzi orgány sociálno-právnej ochrany detí v ČR patria Krajský úrad a Obecné úrady. Obecnému úradu je taktiež ako u nás zákonom priznaná právomoc najmä v oblasti poradenskej a preventívnej pomoci. Medzi jeho úlohy patrí vyhľadávať deti, ktorých rodičia zomreli, príp. si neplnia svoje povinnosti vyplývajúce z rodičovskej zodpovednosti. Ak sa dieťa ocitne bez starostlivosti primeranej svojmu veku je obecný úrad povinný mu zabezpečiť neodkladnú starostlivosť. Samozrejme Ministerstvo má aj v ČR významné

postavenie hlavne v oblasti osvojenia a zverenia dieťaťa do pestúnskej starostlivosti. Z výkladu zákona vyplýva, že osvojenie a zverenie dieťaťa do pestúnskej starostlivosti na území Českej republiky zaisťujú krajské úrady a ministerstvo. V prípade, že ministerstvo nesprostredkuje osvojenie postúpi kópie údajov z evidencií Úradu. Úrad bol založený ako ústredný orgán ochrany detí v súkromnoprávných veciach s medzinárodným prvkom..⁴⁶

Finančné zabezpečenie rodín a porovnanie príspevkov

Čo sa týka finančného zabezpečenia náhradných rodín - s výnimkou osvojenia, kde rodičia získavajú štatút rodičia v celom rozsahu práv a povinností - je v oboch štátoch zhodne poskytovaný jednorazový príspevok pri zverení dieťaťa do starostlivosti a príspevok dieťaťu zverenému do náhradnej rodinnej starostlivosti, ktorý je určený na uspokojenie jeho potrieb. Rozdielne je poňatie príspevku náhradným rodičom. Na Slovensku existujú tiež dva typy príspevkov porovnateľné s odmenou pestúna a s odmenou pestúna vo zvláštnych prípadoch. V ČR je príspevok porovnateľný s odmenou pestúna v osobitných prípadoch je poskytovaný len rodičom, ktorí sa starajú o dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím, a nevzťahuje sa na vyšší počet prijatých detí ako u nás.

Na Slovensku neexistuje príspevok na zakúpenie motorového vozidla, ktorý je v ČR poskytovaný rodinám s väčším počtom zverených detí. V oboch krajinách ale existuje jednorazový príspevok dieťaťu pri ukončení náhradnej rodinnej starostlivosti. Celkovo by sa dalo povedať, že finančné zabezpečenie náhradných rodín je u nás v súčasnej dobe na horšej úrovni ako v ČR. Čo sa týka služieb pre náhradné rodiny, existujú na Slovensku niektoré ucelené programy, o ktorých ste si mohli prečítať v rámci popisu jednotlivých organizácií.

Všeobecné trendy a zameranie deklarované v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti sú porovnateľné v oboch štátoch. Môžeme však povedať, že v rámci podpory a rozvoja náhradnej rodinnej starostlivosti urobila Slovenská republika niektoré opatrenia, ktoré bude ešte v ČR treba naplniť. Dôvodom k inšpirácii a zmenám je najmä stále vysoký počet detí vyrastajúcich v ústavnej výchove, ktorým je v porovnaní s inými európskymi štátmi - Slovensko nevynímajúc - český systém náhradnej starostlivosti o deti charakteristický.

⁴⁶ ÚRAD PRE MEDZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Osvojenie*. Dostupné na internete: <http://www.umpod.cz/urad/urad_info.html>

Na Slovensku aj v Čechách je podpora náhradnej rodinnej starostlivosti pomerne široký pojem, ktorý neznamená len podporu finančnú, ale aj podporu spočívajúcu v zabezpečení či už hradených či bezplatných služieb pre subjekty, ktoré sa nejakým spôsobom podieľajú na zabezpečovaní náhradnej rodinnej starostlivosti, najmä potom náhradní rodičia a samotné deti, ktorým je náhradná starostlivosť sprostredkovaná.

Základné formy podpory náhradnej rodinnej starostlivosti teda spočívajú najmä v samotnom financovaní celého systému zabezpečovania náhradnej rodinnej starostlivosti a ďalej potom v poskytovaní príspevkov, dávok, oprávneným osobám, teda najmä náhradným rodičom a deťom, ktorým je náhradná starostlivosť sprostredkovaná. V neposlednom rade podpora náhradnej rodinnej starostlivosti spočíva v zabezpečovaní rôznych služieb pre tieto subjekty, nech je to zabezpečenie prípravy týchto osôb na náhradnú rodinnú starostlivosť, tak zabezpečenie psychologickej a inej pomoci.

Na Slovensku Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa podporuje prostredníctvom finančných príspevkov vykonávanie osobnej starostlivosti o dieťa inou fyzickou osobou, ak rodičia dieťaťa nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o dieťa.

a) Jednorazový príspevok pri zverení do náhradnej starostlivosti sa poskytuje vo výške na zabezpečenie základného vybavenia dieťaťa, najmä na jeho ošatenie, obuv, hygienické potreby, nevyhnutný nábytok a iné veci na uspokojenie potrieb dieťaťa. Výška tohto príspevku na úhradu potrieb dieťaťa sa za kalendárny mesiac poskytuje vo výške 368,19 Eur.

b) Jednorazový príspevok pri zániku náhradnej starostlivosti je poskytovaný za účelom podpory osamostatnenia sa dieťaťa. Výška jednorazového príspevku predstavuje 922,29 € , a poskytuje sa pri ukončení pestúnskej starostlivosti len raz.

c) Opakovaný príspevok dieťaťu sa poskytuje za účelom podpory uspokojovania potrieb dieťaťa, najmä na úhradu nákladov na výživu, výchovu, vzdelávanie a bývanie dieťaťa. Výška pravidelného mesačne sa opakovaného príspevku na úhradu potrieb dieťaťa je vo výške 138,13 €.

d) Opakovaný príspevok náhradnému rodičovi sa poskytuje za účelom podpory vykonávania osobnej starostlivosti o dieťa, ktoré má náhradný rodič zverené do náhradnej starostlivosti. Výška odmeny pestúna, náhradného rodiča, je za kalendárny mesiac vo výške 175,62 €. Za každé ďalšie zverené dieťa sa potom odmena zvyšuje o tzv. zvýšenie opakovaného príspevku náhradnému rodičovi, a to o sumu 124,91 € mesačne.

e) Osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi predstavuje príspevok rodičovi, ktorému bolo zverené do náhradnej starostlivosti dieťa, ktoré je občan s ťažkým zdravotným postihnutím. Tento príspevok však nie je možné kombinovať s príspevkom na opatrovanie, opatrovateľskú službu alebo na osobnú asistenciu. Výška príspevku na každé dieťa, ktoré je občan s ťažkým zdravotným postihnutím predstavuje mesačne 72,36 Eur .

V Českej republike je systém finančnej podpory členený podrobnejšie, a príspevky sa po väčšine stupňujú podľa veku dieťaťa. Členenie príspevkov je nasledovné :

1) Finančná podpora určená náhradným rodičom a deťom zvereným do náhradnej rodinnej starostlivosti je tvorená:

a) Príspevok na úhradu potrieb dieťaťa - nárok na príspevok na úhradu potrieb dieťaťa má maloleté nezaopatrené dieťa zverené do pestúnskej starostlivosti. Jedná sa o pravidelný mesačný príspevok, podobne ako je to v SR pri "Opakovanom príspevku dieťaťu". Výška príspevku na úhradu potrieb dieťaťa činí za kalendárny mesiac:

- 4 500 Kč pre dieťa vo veku do 6 rokov,
- 5 550 Kč pre dieťa vo veku od 6 do 12
- 6 350 Kč pre dieťa vo veku od 12 do 18
- 6 600 Kč pre dieťa vo veku od 18 do 26

- o dieťa, ktoré je podľa zákona o sociálnych službách osobou závislou na pomoci inej fyzickej osoby, je výška príspevku na úhradu potrieb dieťaťa závislá od stupňa závislosti dieťaťa;

b) Odmena pestúna - nárok na odmenu pestúna má osoba starajúca sa a osoba v evidencii.

Výška odmeny pestúna je za kalendárny mesiac, ak nie je ďalej uvedené inak:

- 8 000 Kč, ak je postarané o jedno dieťa,
- 12 000 Kč, ak je postarané o 2 deti,
- 20 000 Kč: ak je postarané aspoň o 3 deti, a ak je postarané aspoň o 1 dieťa, ktoré

je osobou závislou na pomoci inej fyzickej osoby

- 24 000 Kč, ak sa pestún stará aspoň o 1 dieťa, ktoré mu bolo zverené na prechodnú dobu, a toto dieťa je osobou závislou na pomoci inej fyzickej osoby v stupni II (stredne ťažká závislosť) alebo v stupni III (ťažká závislosť) alebo v stupni IV (úplná závislosť).

Za každé ďalšie dieťa zverené do starostlivosti osoby starajúcej sa potom ďalej odmena zvyšuje podľa pravidiel uvedených v ZOSPOD.

c) Príspevok pri prevzatí dieťaťa - nárok na príspevok pri prevzatí dieťaťa má osoba, ktorá prevzala dieťa do pestúnskej starostlivosti. Príspevok pri prevzatí dieťaťa, ak ide o to isté dieťa, patrí osobe len raz. Príspevok pri prevzatí dieťaťa sa vypláca jednorazovo.

Výška príspevku pri prevzatí dieťaťa činí, ak ide o dieťa vo veku:

- do 6 rokov 8 000 Kč,
- od 6 rokov do 12 rokov 9 000 Kč,
- od 12 rokov do 18 rokov 10 000 Kč

Príspevok pri prevzatí dieťaťa sa vypláca jednorazovo.

d) Príspevok na zakúpenie osobného motorového vozidla - nárok na príspevok na zakúpenie osobného motorového vozidla má osoba, ktorá má v pestúnskej starostlivosti najmenej 3 deti. Výška príspevku na zakúpenie motorového vozidla je 70% obstarávacej ceny motorového vozidla alebo preukázaných výdavkov na opravy, najviac však 100 000 Kč. Príspevok na zakúpenie motorového vozidla môže byť poskytnutý v bezhotovostnej forme aj pred zakúpením motorového vozidla. Použitie príspevku na zakúpenie motorového vozidla je osoba povinná preukázať do 6 mesiacov od jeho poskytnutia.

e) Príspevok pri ukončení pestúnskej starostlivosti - nárok na príspevok pri ukončení pestúnskej starostlivosti má fyzická osoba, ktorá bola ku dňu dosiahnutia plnoletosti v pestúnskej starostlivosti, a to ku dňu zániku nároku tejto osoby na príspevok na úhradu potrieb dieťaťa. Výška jednorazového príspevku činí 25 000 Kč. Nárok na príspevok pri ukončení pestúnskej starostlivosti patrí len raz.

2) Štátny príspevok na výkon pestúnskej starostlivosti

Tento štátny príspevok je určený na pokrytie nákladov vynakladaných na zabezpečovaní pomoci osobám starajúcim, osobám v evidencii alebo zvereným deťom a na vykonávanie dohľadu nad pestúnsku starostlivosťou.

Výška štátneho príspevku na výkon pestúnskej starostlivosti činí:

- a) 48 000 Kč za kalendárny rok, ak právoplatné správne rozhodnutie alebo dohoda o výkone pestúnskej starostlivosti trvali po celý kalendárny rok,
- b) sumu, zodpovedajúcu jednu dvanástinu z čiastky uvedenej v písmene a), a to za každý kalendárny mesiac alebo jeho časť v rámci kalendárneho roka, v ktorom existovalo právoplatné správne rozhodnutie, alebo trvala dohoda o výkone pestúnskej starostlivosti.⁴⁷

⁴⁷ Právni_uprava_NRP_v_CR_2014

4.1.2 Porovnanie výšky základných príspevkov v ČR a SR

Novelou v ČR k 1. 1. 2013 došlo k významnej zmene v právnej úprave štátnej pomoci v oblasti pestúnskej starostlivosti. Právna úprava dávok pestúnskej starostlivosti bola vytiahnutá zo zákona o štátnej sociálnej podpore, a novo vložená do zákona o sociálno-právnej ochrane detí. Okrem systematickej zmeny v právnej úprave došlo tiež k významnému zvýšeniu dávok poskytovaných pestúnom. V SR sa tieto príspevky pravidelne každoročne zvyšujú o pár eur na každý druh príspevku. Tieto hodnoty sa odvíjajú od výšky životného minima.

Pre porovnanie rozdielov vo výške poskytovaných príspevkov u nás na Slovensku a v Českej republike je pripravená nasledovná tabuľka, kde v poslednom stĺpci vidieť rozdiel, ktorý je tvorený na slovenskú stranu, oproti výške príspevku na českej strane. (Tabuľka č.2)

Tabuľka č.2 Porovnanie výšky príspevkov na podporu náhradnej starostlivosti v SR a ČR

Príspevky na podporu náhradnej starostlivosti	rok 2013 SR	rok 2013 ČR		Porovnanie SR oproti ČR
Jednorazový príspevok pri zverení do náhr.starostlivosti	500,00 €	8 000 Kč	296,30 €	+203,7 €
Jednorazový príspevok pri zániku náhradnej starostlivosti	922,29 €	25 000 Kč	925,93 €	-3,64 €
Opakovaný príspevok dieťaťu	138,13 €	4 500 Kč	166,67 €	-28,54 €
Opakovaný príspevok náhradnému rodičovi	175,62 €	8 000 Kč	296,30 €	-120,68 €
Zvýšenie opakovaného príspevku náhradnému rodičovi	124,91 €	4 000 Kč	148,15 €	-23,24 €
Osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi	72,36 €	4 000 Kč	148,15 €	-75,79 €
Príspevok na kúpu motorového vozidla	x	100 000 Kč	3 703,70 €	-3703,70 €

Zdroj: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2008-2013, <http://vdb.czso.cz/>, vlastné spracovanie.

Pri údajoch v českých korunách sme použili prepočet kurzom 27,- Kč/1 Eur. Taktiež sme údaje na českej strane trochu prispôbili, a pri príspevkoch ktoré sa vyplácajú podľa veku dieťaťa sme uvádzali tie základné, najnižšie hodnoty. V tabuľke môžeme vidieť, že takmer vo všetkých príspevkoch sú u nás na Slovensku príspevky nižšie. V prípade jednorazového príspevku pri prevzatí dieťaťa je to však prekvapivo opačne. Oproti minimálnej výške v ČR, je tento príspevok v SR až o 203,70 Eur vyšší. Už sme spomínali, že jednorazový príspevok sa člení podľa veku, a to do 6 rokov 8 000 Kč, do 12 rokov 9 000 Kč, do 18 rokov 10 000 Kč, čo je 370,40 Eur, takže ani pri maxime tento príspevok v ČR nedosiahne hodnotu toho nášho na Slovensku.

Kompenzácia však prichádza vo všetkých ostatných príspevkoch, ktoré sú u nás nižšie než u našich susedov. Najvýraznejší je rozdiel v pravidelnom mesačnom príspevku poskytovanom náhradnému rodičovi, ktorý je na u nás až o 120,68 Eur nižší ako v ČR. Najväčšiu podobnosť tabuľka ukazuje v príspevku pri zániku náhradnej starostlivosti, jeho výška sa pohybuje vo výške cca 920,- Eur. Na konci tabuľky môžeme tiež pre zaujímavosť vidieť, že slovenské náhradné rodiny sú ukrátené o možnosť získať príspevok na kúpu motorového vozidla, ktorý je v ČR možné získať až do výšky 3703,70 Eur.

4.2. Rozdiely podľa štatistického porovnania počtu zverených detí

Pre detailnejšie zobrazenie rozdielov v systémoch oboch štátov, určených na ochranu práv dieťaťa a celkovú podporu rodín, si priblížime štatistické údaje, poskytujúce vývoj počtu detí zverených do jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti.

4.2.1 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v SR

Na Slovensku bolo, podľa posledných zverejnených údajov, k 31.12.2013 celkovo 8 058 detí zverených do náhradnej osobnej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti a poručníctva.⁴⁸ V predchádzajúcom roku 2012 to bolo takmer o jedentisíc detí viac. Celkový počet detí zverených do jednotlivých foriem náhradnej rodinnej starostlivosti a porovnanie s predchádzajúcim rokom uvádza tabuľka (Tabuľka č.3).

Tabuľka č.3 Počet detí zverených do náhradných rodín v rokoch 2008-2013 (v SR)

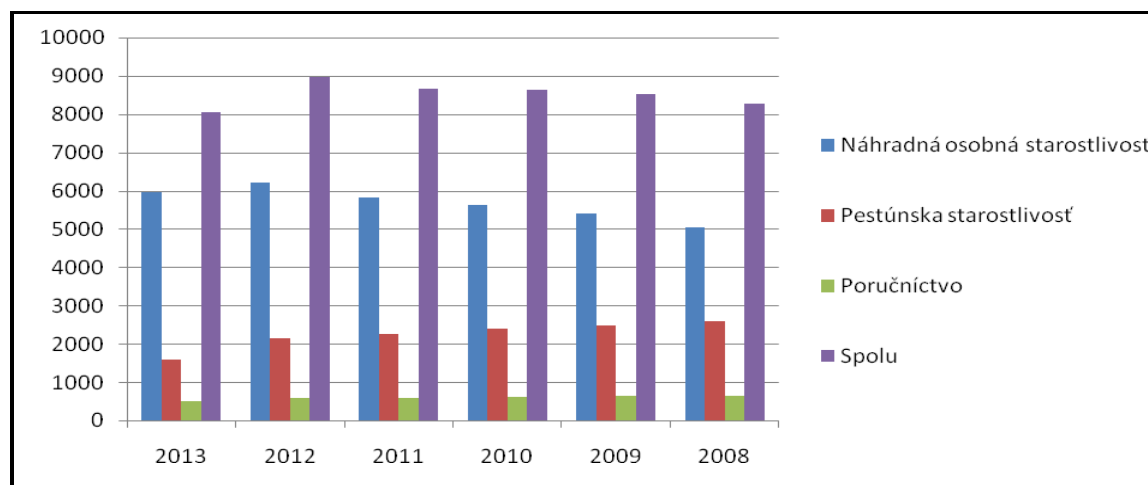
<i>Rok</i>	<i>Náhradná osobná starostlivosť</i>	<i>Pestúnska starostlivosť</i>	<i>Poručníctvo</i>	<i>Spolu</i>
2013	5960	1590	508	8058
2012	6217	2151	590	8958
2011	5833	2249	579	8661
2010	5637	2389	600	8626
2009	5392	2478	647	8517
2008	5038	2595	653	8286

Zdroj: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2008-2013, vlastné spracovanie

⁴⁸ MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012*. Dostupná na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/sprava-socialnej-situacii-obyvateľstva-slovenskej-republiky-za-rok-2012-revidovana.pdf>>

V tabuľke, ale i v nasledovnom grafe (*Graf č.1*) vidíme, že v roku 2013 bol na Slovensku zatiaľ najnižší počet detí, ktoré boli zverené do náhradných rodín. Je viditeľné, že najväčší pokles bol zaznamenaný v počte detí umiestnených do pestúnskej starostlivosti.

Graf č.1 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v rokoch 2008-2013 (v SR)

Zdroj: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2008-2013, vlastné spracovanie

4.2.2 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v ČR

Z dostupných zdrojov MPSV Českej republiky, bolo možné zistiť štatistické informácie len z rokov 2010 až 2013. Posledná zverejnená správa o sociálnej situácii v ČR je zverejnená na webovej stránke MPSV z roku 2004. Preto si priblížime počty detí v uplynulých štyroch rokoch. Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v Českej republike je zaznamenaný v tabuľke (*Tabuľka č.4*).

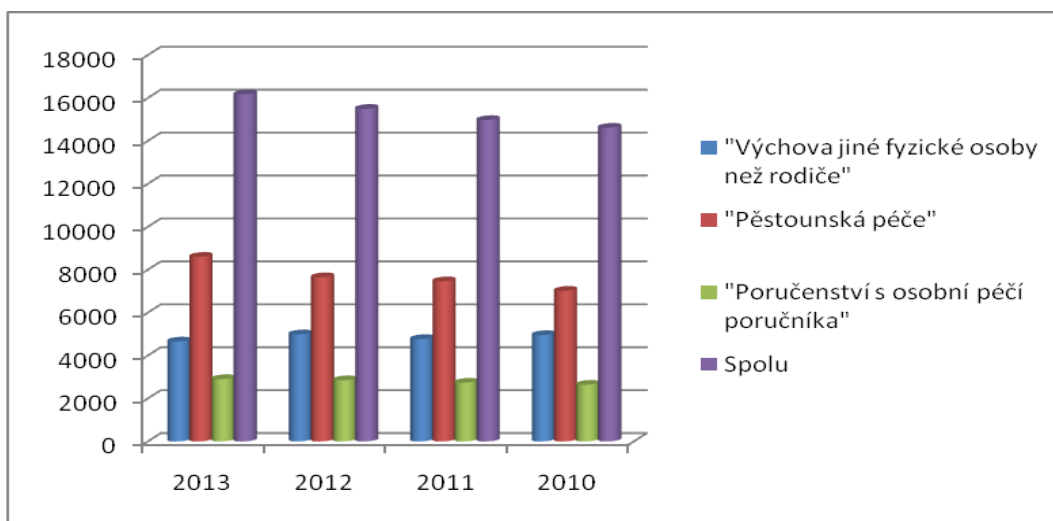
Tabuľka č.4 Počet detí zverených do náhradných rodín v rokoch (v ČR)

Rok	"Výchova jiné fyzické osoby než rodiče"	"Pěstounská péče"	"Poručenství s osobní péčí poručníka"	Spolu
2013	4660	8606	2908	16174
2012	4993	7651	2854	15498
2011	4773	7463	2740	14976
2010	4956	7021	2641	14618

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/>, vlastné spracovanie.

Podľa tabuľky vidíme, že oproti údajom o Slovenskej republike, kde počet zverených detí klesal, v ČR je tomu inak, a v priebehu uplynulých 4 rokov stúpol počet detí o 1556 detí. Tento vývoj môžeme vidieť aj v nasledovnom grafe (*Graf č.2*)

Graf č.2 Vývoj počtu detí zverených do náhradných rodín v rokoch 2008-2013 (v ČR)

Zdroj: <http://www.mpsv.cz>, Vlastné spracovanie.

Z grafu je viditeľné, že najväčší nárast je zaznamenaný v počte detí v pestúnskej starostlivosti. Naproti tomu bol v SR v tejto oblasti zase zaznamenaný značný pokles.

Pre zaujímavosť sa z dostupných zdrojov dozvedáme detailnejšie štatistické informácie o situácii v ČR v roku 2012. Celkový počet detí žijúcich v pestúnskej a poručníckej starostlivosti (vrátane detí v pestúnskej či poručníckej starostlivosti a starostlivosti u prarodičov alebo iných príbuzných či blízkych osôb) bolo v roku 2012 až 10 505 detí. Z toho 7 651 detí v pestúnskej starostlivosti, 29 detí v pestúnskej starostlivosti na prechodnú dobu, 2 854 detí v osobnej starostlivosti poručníka.

Počet osôb, ktoré majú zverené aspoň jedno dieťa do pestúnskej starostlivosti bolo ku dňu 31.12.2012 presne 10 188. Z toho boli 4 922 prarodičia, 1 630 iní príbuzní, no a 3 492 boli cudzí ľudia.

Aby boli zdrojové údaje pre porovnanie výsledkov v oblasti vývoja počtu detí čo najsprávnejšie, je potrebné zistenie celkového počtu detí v oboch krajinách v jednotlivých obdobiach. Pre porovnanie stavu zverených detí v oboch krajinách, no najmä podielu k celkovému počtu detí do 18 rokov slúži tabuľka č.5.

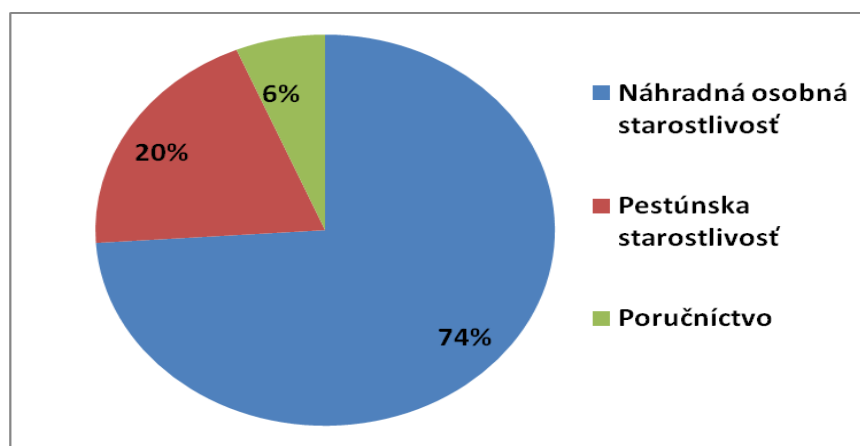
Tabuľka č.5 Počet detí zverených do náhradných rodín a jeho podiel na celkovom počte detí v SR a ČR

Rok	SR			ČR		
	Spolu zverených	Celkový počet detí	Podiel v %	Spolu zverených	Celkový počet detí	Podiel v %
2013	8 058	1 066 036	0,76%	16 174	2 057 329	0,79%
2012	8 958	1 075 326	0,83%	15 498	2 070 561	0,75%
2011	8 661	1 091 056	0,79%	14 976	2 082 346	0,72%
2010	8 626	1 103 452	0,78%	14 618	2 100 792	0,70%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov správy o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2008-2013, <http://vdb.czso.cz/>

Pre porovnanie ako sa jednotlivé formy starostlivosti podieľajú na celkovom počte zverených detí, nám slúžia nasledujúce grafy (č.3 a 4). Grafy vykresľujú akým percentuálnym podielom sa jednotlivé formy náhradnej starostlivosti podieľajú na celkovom počte zverených detí. Pre porovnanie tohto percentuálneho podielu sme zvolili najaktuálnejšie údaje, a to údaje z roku 2013.

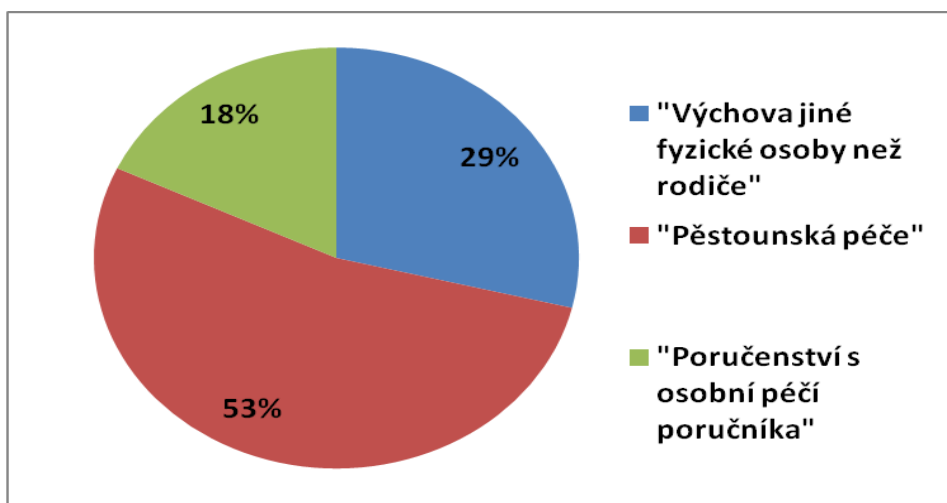
Graf č.3 Podiel jednotlivých foriem náhradnej rodinnej starostlivosti na celkovom počte zverených detí v roku 2013 v SR

Zdroj: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2008-2013, vlastné spracovanie.

Z predchádzajúceho grafu je vidieť, že u nás na Slovensku je najrozšírenejšou formou náhradnej starostlivosti náhradná osobná starostlivosť, ktorá tvorí až 74% . V pestúnskej starostlivosti skončilo v roku 2013 20% zo všetkých zverených detí, a len zvyšných 6% bolo zverených do rúk poručníka. Pre porovnanie tohto výsledku si prinesieme situáciu v Českej republike.

Graf č.4 Podiel jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti na celkovom počte zverených detí v roku 2013 v ČR

Zdroj: <http://www.mpsv.cz>, vlastné spracovanie.

Z grafu vidíme, že v Českej republike je výsledok odlišný než u nás, najmä preto, že najrozšírenejšou formou náhradnej starostlivosti je pestúnska starostlivosť, tá tvorí až 53% z celkového počtu detí. Je to o vyše 30% väčší podiel ako u nás. U nás je taktiež vyšší aj podiel detí, ktoré boli zverené do poručníckej starostlivosti, nakoľko v ČR ich tvorí až 18%, čo je o 12% viac ako na Slovensku. Náhradná starostlivosť inej fyzickej osoby, ktorá v ČR v roku 2013 dosahuje len 29%, je zase naopak, omnoho nižšia než je jej podiel u nás. Rozdiel je značný, teda v ČR je tento podiel oproti SR nižší až o 45%.

Z grafov jednoznačne vidíme, že najrozšírenejšou formou náhradnej starostlivosti v SR je náhradná osobná starostlivosť, naproti tomu v ČR v rozšírenosti jednoznačne vedie pestúnska starostlivosť. Najmenej rozšírenou formou náhradnej starostlivosti bolo v roku 2013 u oboch krajín poručníctvo.

4.3. Ústavná starostlivosť

V nasledujúcej časti porovnáme ústavnú starostlivosť na Slovensku a Českej republike. Všeobecné trendy a zameranie deklarované v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti sú porovnateľné v oboch štátoch. Môžeme však povedať, že v rámci podpory a rozvoja náhradnej rodinnej starostlivosti urobila Slovenská republika niektoré opatrenia, ktoré bude ešte v ČR treba naplniť. Dôvodom k inšpirácii a zmenám je najmä stále vysoký počet detí vyrastajúcich v ústavnej výchove, ktorým je v porovnaní s inými európskymi

štátmi. Už predtým sme spomínali, že v oboch štátoch sú rozdiely už v základných formách zariadení pre výkon inštitucionálnej výchovy. Na Slovensku máme: detské domovy, detské domovy pre maloletých bez sprievodu, krízové stredisko, resocializačné stredisko a iné zariadenia.

Zatiaľ čo v ČR je pod ústavnú starostlivosť zahrnutých viacero typov zariadení: Detské domovy, Výchovný ústav, Detské domovy so školou, Diagnostický ústav, Detské domovy pre deti do troch rokov a Kojenecké ústavy. Pričom sú rozdelené podľa toho či sú to zariadenia gestované Ministerstvom zdravotníctva (ČR) alebo či sa jedná o zariadenia gestorované Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy (ČR) alebo Ministerstva práce sociálnych vecí (ČR).

V oblasti ústavnej výchovy je určite inšpiratívny praktický dôraz na rozvoj rodinných foriem starostlivosti, najmä ústavná starostlivosť v profesionálnej rodine. Jedná sa o formu ústavnej výchovy, kedy je dieťa vychovávané v rodine v blízkosti detského domova.

Profesionálny rodič je zamestnancom detského domova a detský domov mu pri starostlivosti o dieťa poskytuje pomoc, garantuje a sleduje jej úroveň. Musí tiež spĺňať kvalifikačné predpoklady stanovené zákonom. Ciele tohto typu náhradnej starostlivosti o dieťa majú poskytnúť dieťaťu starostlivosť rodinného typu na prechodné obdobie, kým nedôjde k urovnaniu pomerov v biologickej rodine alebo kým sa dieťaťu nenájde náhradná rodina. Tieto ciele v SR sú podľa dostupných informačných zdrojov porovnateľné s inštitútom pestúnskej starostlivosti na prechodnú dobu v ČR.

4.3.1 Ústavná starostlivosť o dieťa v Českej republike

Inštitucionálne zabezpečenie ústavnej starostlivosti o dieťa v ČR spadá pod gesciu troch ministerstiev. *Ministerstvo zdravotníctva* zodpovedá za deti od narodenia do troch rokov, ak sa iným spôsobom nepodarilo zabezpečiť rodinnú starostlivosť. Konkrétne spadajú do jeho pôsobnosti tieto typy ústavnej starostlivosti:

- Kojenecké ústavy- do tohto typu zariadenia sú umiestňované najmenšie deti, novorodenci a deti do 1 roku,
- Detské domovy pre deti od 0-3 rokov- zariadenie pre deti do 3 rokov života, kde ich režim je prispôbený veku a individuálnym potrebám dieťaťa,
- Detské centrá- ústavy prechodného typu, zabezpečujú komplexnú starostlivosť o ohrozené deti, vrátane ambulantných služieb.

Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy vykonáva činnosť zariadení detí starších ako tri roky. Zariadenia spadajúce pod toto ministerstvo sú:

- detské diagnostické ústavy- deti sú umiestňované do tohto typu zariadenia za účelom komplexného vyšetrenia. Dĺžka pobytu tu je zväčša 8 týždňov. Na základe výsledkov vyšetrení je dieťa ďalej umiestnené v inom type zariadenia,
- detské domovy- pre deti od 3 do 18 rokov, alebo do ukončenia prípravy na povolanie, najneskôr do 26 rokov bez závažných porúch chovania. Vzdelávací proces prebieha v školách, ktoré nie sú súčasťou zariadenia,
- detské domovy so školou- pre deti od 6 rokov do ukončenia povinnej školskej dochádzky. Ide o deti so závažnými poruchami chovania, ktoré si pre svoju duševnú chorobu vyžaduje stálu starostlivosť,
- detské výchovné ústavy- pre deti staršie ako 15 rokov so závažnými poruchami chovania u ktorých bola nariadená ústavná výchova alebo ochranná výchova. Tento typ ústavu je rozdelený osobitne pre deti, ktorým bola nariadená ústavná starostlivosť a pre tie s ochrannou starostlivosťou.

Tretou inštitúciou zabezpečujúcou ústavnú starostlivosť je *Ministerstvo práce a sociálnych vecí*. Pod toto ministerstvo spadajú nasledujúce zariadenia:

- Domov pre osoby so zdravotným postihnutím- do týchto domovov sú umiestňované deti s postihnutím, ktorým ich handicap vyžaduje zvláštnu odbornú starostlivosť,
- Zariadenie pre deti vyžadujúce okamžitú starostlivosť- pre deti medzi 0-18 rokom života, ktoré sa ocitli bez akejkoľvek primeranej starostlivosti, bez starostlivosti primeranej ich veku, čo ohrozuje ich život, zdravie alebo priaznivý vývoj, alebo výkon ich práv je ohrozený, deti sú týrané či zneužívané.

Tabuľka č. 6: Zariadenia gestované Ministerstvom zdravotníctva (ČR) 2013

Typ zariadenia	počet zariadení	počet miest	počet prijatých	počet prepustených	do vlastnej rodiny
Kojenecké ústavy a detské domovy pre deti do 3 rokov	33	1638	1740	1850	57%
Typ zariadenia	do osvojenia	do inej formy náhradnej rodinnej starostlivosti	do detského domova	do domova pre osoby s postihnutím	inde
Kojenecké ústavy a detské domovy pre deti do 3 rokov	18%	14%	5%	2%	4%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z MPSV ČR.

V kojeneckých ústavoch a detských domovoch pre deti do 3 rokov je v Českej republike 33 zariadení s celkovým počtom miest 1638. V tomto roku bolo prijatých 1740 detí, pričom 1850 ich bolo prepustených. Z toho 57% detí išlo do vlastnej rodiny, 18% detí do osvojenia, 14% do inej formy náhradnej rodinnej starostlivosti, 5% detí do detského domova, 2% detí išlo do domova pre osoby so zdravotným postihnutím a zvyšné 4% boli umiestnené do iných foriem.

Tabuľka č. 7: Zariadenia gestované Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy (ČR) 2013

Zariadenie	Počet zariadení	počet detí	Súdne rozhodnutie		predbežného opatrenia	žiadostí rodičov	dobrovoľne predĺženého pobytu
			s ústavnou výchovou	s ochrannou výchovou			
detský domov	144	4314	80%	1%	8%	2%	11%
detský domov so škou	29	679	81%	3%	13%	2%	1%
výchovný ústav	28	1081	77%	8%	8%	0%	7%
diagnostický ústav	13	421	33%	0%	63%	0%	4%
Zariadenie	Vek detí podľa povinnej školskej dochádzky (PŠD)			postihnuté deti (% z počtu detí)	pracovníci	z toho ženy	počet pracovníkov na 1 dieťa
	pred PŠD	v PŠD	po ukončení PŠD				
detský domov	10%	57%	33%	38%	2350	82%	0,545
detský domov so škou	0%	80%	20%	81%	658	48%	0,969
výchovný ústav	2%	1%	96%	71%	862	40%	0,797
diagnostický ústav	1%	44%	55%	52%	434	57%	1,031

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MPSV ČR.

Do zariadení spadajúcich pod Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy patria 4 typy zariadení. V ČR bolo v roku 2013 prevádzkovaných 144 detských domov, ktoré

vykonávali starostlivosť nad 4 314 deťmi. Do detských domovov sa najviac detí umiestnilo na základe rozhodnutia súdu o ústavnej starostlivosti až 80%. Až 11% detí bolo do tohto typu zariadenia umiestnených na základe dobrovoľného predĺženého pobytu. Pri sledovaní veku detí vidíme, že najpočetnejšiu skupinu tvoria deti počas povinnej školskej dochádzky, až 57%. Po ukončení povinnej školskej dochádzky zostalo v detskom domove 33% detí z celkového počtu. Z celkového počtu detí v DD je až 38% so zdravotným postihnutím. Na jedno dieťa pripadá v detskom domove 0,545 pracovníka, pričom až 82% z pracovníkov sú ženy. Druhý typ zariadenia je detský domov so školou, ktorých bolo v ČR v roku 2013 zriadených 29. Až 81% z celkového počtu 679 detí bolo umiestnených na základe súdneho rozhodnutia s ústavnou starostlivosťou. Naopak len 1% na základe dobrovoľne predĺženého pobytu. Pri porovnaní ich veku zisťujeme, že až 80% detí z celkového počtu tvoria tie, ktoré absolvujú povinnú školskú dochádzku. Po ukončení povinnej školskej dochádzky ich ostáva v tomto type zariadení 20%. Až 81% detí v detskom domove so školou je postihnutých. Na jedno dieťa pripadá 0,969 pracovníka, pričom len 48% z pracovníkov sú ženy. V Českej republike bolo 28 výchovných ústavov, ktoré sa starali o 1 081 detí. Aj v tomto type zariadenia bolo najviac detí umiestnených na základe súdneho rozhodnutia s ústavnou výchovou až 77%. Vo výchovnom ústave je až 96% detí po ukončení povinnej školskej dochádzky, pričom až 71% detí je zdravotne postihnutých. Na jedno dieťa pripadá 0,797 pracovníka, z toho 40% tvoria ženy. V roku 2013 bolo v ČR celkovo 13 diagnostických ústavov so 421 deťmi. Až 63% zo všetkých detí bolo umiestnených na základe predbežného opatrenia. V diagnostických ústavoch tvoria deti počas povinnej školskej dochádzky 44% detí, až 55% je ich po jej ukončení. Z celkového počtu detí je ich 52% zdravotne postihnutých. V tomto type ústavu je najviac pracovníkov na jedno dieťa až 1,031, z toho 57% tvoria ženy.

Tabuľka č. 8 Počet pracovníkov v detských domovoch v ČR (2013)

Počet pracovníkov v detských domovoch v ČR 2013		
celkom		1345
odborní zdravotníckí pracovníci		70%
z toho	lekári	3%
	zdravotné sestry	77%
	zdravotní pracovníci nelekári s odbornou špecializovanou spôsobilosťou	4%
	zdravotní pracovníci nelekári pod odborných dohľadom alebo priamym vedením	11%
	iný odborní pracovníci	5%
učitelia		1%
vychovávateľa		1%
technicko-hospodárski pracovníci		8%
robotníci a údržbári		20%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z UZIS.

Ak sa pozrieme na jednotlivé typy pracovníkov v detských domovoch vidíme, že až 70% zo všetkých pracovníkov tvoria odborní zdravotníckí pracovníci. Z nich sú 3% lekári a až 77% zdravotné sestry. Učitelia a vychovávateľa tvoria v detských domovoch len po 1% z celkových pracovníkov, technicko-hospodársky pracovníci 8% a robotníci a údržbári až 20% z celkových pracovníkov.

Ak by sme chceli porovnať organizačnú štruktúru detských domovov v konkrétnych DD sa ich OŠ mierne líši. V zásade je ale riaditeľ, pod ktorého spadá jeho zástupca. Ďalej sa organizačná štruktúra člení na správny, pedagogický úsek a úsek jedálne. Pod správny úsek patrí ekonóm, sociálni pracovníci, domovníci a upratovačky. Pedagogický úsek zahŕňa všetkých pedagógov detského domova, ktorý sa môže členiť na hlavného pedagóga (vychovávateľa) a ostatných pedagógov (vychovávateľov). Úsek jedálne zahŕňa vedúceho jedálne a kuchárky.

4.3.2 Ústavná starostlivosť o dieťa v Slovenskej republike

Náhradná osobná starostlivosť alebo pestúnska starostlivosť má v oboch krajinách jednoznačne prednosť pred ústavnou starostlivosťou. Pred nariadením ústavnej starostlivosti je súd povinný vždy skúmať, či maloleté dieťa nemožno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti.

Tabuľka č. 9 Krízové a resocializačné strediská na Slovensku v roku 2013

Typ zariadenia	počet detí	žiadosť zákonného zástupcu	žiadosť dieťaťa	rozhodnutia súdu o výchovnom opatrení	rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení	počet zamestnancov	ženy	zamestnanci na 1 dieťa
krízové stredisko	1764	56%	8%	2%	34%	398	87%	0,226
resocializačné stredisko	78	9%	1%	72%	18%	190	58%	2,436

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov UPSVAR.

V roku 2013 zabezpečili krízové strediská starostlivosť 1 764 deťom. Z celkového počtu až 56% na základe žiadosti zákonného zástupcu, 34% na základe rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení. V krízovom stredisku pracuje na jedno dieťa 0,226 zamestnancov, z toho 87% žien. Resocializačné zariadenia poskytli starostlivosť 78 deťom. Najviac sa ich v tom to type zariadenia ocitlo na základe rozhodnutia súdu o výchovnom opatrení až 72%. V resocializačnom stredisku na Slovensku pripadá až 2,436 zamestnanca na jedno dieťa.

Tabuľka č. 10 Detské domovy na Slovensku v roku 2013

Počet detí v DD		4798
počet zariadení		85
umiestnené deti v r.2013		1188
z toho	na základe rozhodnutia súdu	27%
	na základe predbežného opatrenia súdu	71%
	na základe výchovného opatrenia súdu	2%
vek detí podľa PŠD	pre PŠD	24%
	počas PŠD	54%
	po PŠD	22%
deti so zdravotným postihnutím		13%
zamestnanci		3934
ženy zamestnanci		85%
počet pracovníkov na 1 dieťa		0,81992

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov UPSVARu.

V detských domovoch bolo na Slovensku umiestnených v roku 2013 celkovo 4 798 detí v 85 zariadeniach. V roku 2013 bolo prijatých 1 188 detí. Najviac ich pritom bolo umiestnených na základe predbežného opatrenia súdu až 71%. Tak ako aj Českej republike najpočetnejšiu skupinu tvoria deti počas povinnej školskej dochádzky, až 54%. Deti, ktoré sú vo veku pred začatím povinnej školskej dochádzky tvoria 24% z celkového počtu. Zo

4 798 detí tvorí 13% zdravotne postihnutých. Na jedno dieťa v detskom domove pripadá 0,81992 zamestnanca, pričom až 85% tvoria ženy.

Tabuľka č. 11 Počty zamestnancov v detských domovoch v SR 2013

Počty zamestnancov v DD	spolu	ženy
celkový počet zamestnancov	3 934	3 349
vychovávateľa	28%	28%
špeciálni pedagógovia	2%	2%
zdravotné sestry	5%	6%
ďalší zamestnanci v skupinách	22%	24%
profesionálni rodičia	19%	18%
sociálni pracovníci	6%	6%
psychológovia	4%	4%
riaditelia	2%	2%
ekon.-hosp.zamestnanci	7%	7%
prevádzkoví zamestnanci	6%	2%
iní	1%	1%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov UPSVARu.

Z celkového počtu 3 934 zamestnancov detských domovoch je až 3 349 žien. Keď sa pozrieme na jednotlivé typy zamestnancov vidíme, že až 28% tvoria vychovávateľa, 2% špeciálni pedagógovia, 5% zdravotné sestry, 19% profesionálni rodičia, 6% sociálni pracovníci, 4% psychológovia, 2% riaditelia, 7% ekonomicko-hospodárski pracovníci, 6% prevádzkoví pracovníci a zvyšné 1% tvoria ostatní pracovníci.

Na Slovensku je organizačná štruktúra taktiež mierne odlišná v jednotlivých detských domovoch. Zväčša zahŕňa riaditeľa, vedúceho hospodárskeho úseku, vychovávateľov, ekonóma, sociálnych pracovníkov, gazdiné, údržbárov a iných pomocných pracovníkov.

4.4. Systémy a metódy práce s rodinou v SR a ČR

K najdôležitejším znakom funkčného rodinného systému patrí plnenie funkcií voči svojim členom, ale aj štátu, uspokojovanie potrieb všetkých svojich členov, k čomu prispieva efektívna komunikácia a spätná väzba, adekvátne adaptácie na meniace sa podmienky vo vnútri systému, ale aj vo vonkajšom prostredí, čo pomáha pri prekonávaní

kríz. Tým sa rodina stáva funkčným systémom. Dôležité je aký systém podporných opatrení zvolí krajina aby podporovala základné funkcie rodiny a náhradnej starostlivosti.

Systém podpory rodiny v SR

Na Slovensku sa dlhodobejšie nemení počet detí, ktoré sú každoročne odnímané z rodinného prostredia. Taktiež sa len veľmi mierne skracuje priemerná dĺžka pobytu dieťaťa v ústavnej starostlivosti. Stále je táto doba viac než 4 roky. Napriek legislatívnym zmenám v sociálnoprávnej ochrane detí, praktický systém ochrany detí zásadne zaostáva za potrebami detí a ich rodín. Vykazuje nízku kvalitu vo viacerých oblastiach a nedostatočnú citlivosť k vzťahovým väzbám detí. V súčasnosti neexistuje na Slovensku systém včasného zachytenia problémov a pomoci cielene orientovaný na deti z náhradných rodín. Sú odkázaní na iniciatívy pestúnov, adoptívnych rodičov, prípadne iných opatrovateľov. Je potrebné si uvedomiť, že odňatie z pôvodnej rodiny v dôsledku zanedbávania, zneužívania, či týrania, rovnako ako opustenie biologickým rodičom spôsobuje vážnu psychickú ujmu, často až traumy deťom. V prípade, že po týchto udalostiach nenasledovala citlivá pomoc a nebola k dispozícii vnímavá stabilná osoba, môže dôjsť k vážnym psychickým komplikáciám až ochoreniam.

Podobné dôsledky môžu mať aj presuny detí zo zariadenia do zariadenia, z profesionálnej rodiny do zariadenia, v prípade, že neboli dodržané ohľaduplné spôsoby pomoci dieťaťu s ohľadom na jeho individuálne prežívanie. Aj z týchto dôvodov je potrebné vážne sa zaoberať systémom prevencie u týchto detí, ale aj sociálnou, psychologickou a psychoterapeutickou pomocou – individuálnou i skupinovú.

V novej legislatíve sa taktiež už objavujú také dôležité veci ako je vyhodnocovanie takýchto plánov za účasti dieťaťa a rodičov, ďalej právo dieťaťa byť napr. pripravené na sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti, a taktiež byť informované v čom príprava spočíva. Do sociálnoprávnej ochrany detí tak prichádzajú dôležité prvky z oblasti manažmentu (plánovanie, realizácia, vyhodnocovanie), čo je určite novým prvkom v ponímaní tejto činnosti. V praxi sa postupne objavuje aj systém priorít sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately jednotlivých ÚPSVaR-ov. Toto určite prinieslo nové premýšľanie o tom, akú klientelu majú jednotlivé ÚPSVaR-y a čo vlastne pre nich potrebujú zabezpečiť.

Do Zákona sa nám podarilo presadiť niečo z toho, čo sme navrhovali a presadzovali, a to viac času a rôzne formy prípravy (napr. aj skupinovú). V systéme

SPODaSK sa postupne objavuje aj mediácia ako jeden z nástrojov podpory riešenia situácií v rodinách.

V Zákone o sociálnych službách sa objavujú viaceré služby, ktoré je možné použiť pre rodiny s deťmi aj v rámci SPODaSK (napr. denné centrá pre rodiny, domov osamelých rodičov), dokonca v Zákone o SPODaSK sa objavuje možnosť ubytovať v rámci detského domova aj tehotnú ženu a ženu po pôrode až do veku 1 roka dieťaťa – čo zvyšuje možnosti pomoci udržať dieťa pri rodičovi a podporiť tak rozvoj bazálneho vzťahu.

Od roku 2008 sa postupne objavujú viaceré nové mimovládne organizácie / akreditované subjekty, ktoré sa zúčastňujú súťaže v oblasti zabezpečenia priorít jednotlivých ÚPSVaR-ov (napr. Kľúč, Orchidea, či Kočovné divadlo Drak). Tým sa nepochybne rozširuje pestrosť ponúk pre rodiny s deťmi pod SPODaSK, ale takisto sa otvára téma kvality, efektivity prípadne stability služieb aj vzhľadom k tomu, že pre rôzne ÚPSVaR-y vyhrávajú súťaže pre zabezpečenie ich priorít aj akreditované subjekty z väčšej geografickej vzdialenosti.

Určite dobrý smer k skvalitneniu SPODaSK prinieslo tiež zavedenie supervízie do detských domovov, tzv. povinnosť vypracovať a realizovať „Plán supervízie“. Podobná aktivita je aj v zariadeniach sociálnych služieb – mohli by sme sem zaradiť Krízové strediská, Domovy osamelých rodičov a Denné centrá pre rodiny.

Považujeme za dobré, že systém SPODaSK sa neustále vyvíja a mení, a že mimovládne organizácie / akreditované subjekty prinášajú pre systém nepochybne veľa dôležitých tém práve tým, že upozorňujú na slabé miesta. Podľa reakcií kompetentných ľudí v štátnej správe, štát sa nimi inšpiruje. Pomohlo by ale, keby boli lepšie doriešené kompetencie obcí v tejto téme, aj s ich financovaním. Pri kontakte s rodinami a deťmi by určite pomohol rýchlejší vývoj systému a citlivejšie skvalitňovanie jeho procesov.⁴⁹

Systém podpory rodiny v ČR

Ako sme už spomenuli, rodinné právo v Českej republike, a to najmä úprava sociálno-právnej ochrany detí, sa dočkalo v poslednej dobe významných zmien. Cieľom novej právnej úpravy bolo vytvorenie zákonných podmienok pre systematickú prácu s

⁴⁹ NÁVRAT. 2012. *Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po roku 1989*. Dostupné na internete:<
<http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/Tranformacia%20nahradnej%20starostlivosti%20o%20deti%20na%20Slovensku%20po%20roku%201989.pdf>>

rodinami, ktorá zaistí zotrvanie dieťaťa v rodinnom, prípadne náhradným rodinnom prostredí.

Systém je teraz viac orientovaný na prevenciu ohrozenia dieťaťa a včasných riešení. Došlo k úprave pravidiel pre činnosť zamestnancov orgánov sociálno-právnej ochrany detí, najmä na úrovni obcí s rozšírenou pôsobnosťou, ktorí majú po vyhodnotení situácie hľadať individuálne pre každé dieťa optimálne riešenie v rámci multidisciplinárnej spolupráce.

V systéme sú novo jasne nastavené štandardy kvality a záväzné postupy. Štandardy kvality sa vzťahujú tak na orgány sociálno-právnej ochrany detí, tak na osoby poverenej na výkon sociálno-právnej ochrany. Pestúnska starostlivosť je teraz vykonávaná na profesionálnom základe, pričom podmienky výkonu sú stanovené rozhodnutím, prípadne dohodou o výkone pestúnskej starostlivosti. Systém príprav a výberu pestúnov bol zjednotený, rovnako ako spôsob ich hmotného zabezpečenia (vrátane pestúnskej starostlivosti na prechodnú dobu). Pestúnom je novo k dispozícii sieť podporných a odľahčovacích služieb.

Súčasná právna úprava jasne deklaruje princíp prednosti náhradnej rodinnej starostlivosti pred starostlivosťou ústavnou, kedy systém je nastavený tak, že v prípade, keď dieťa nemôže zotrvať vo svojom rodinnom prostredí, bude ako ďalšie riešenia v rade nastupovať náhradná rodinná starostlivosť. Ústavná výchova by mala predstavovať až krajné a posledná možnosť, kedy iné možnosti a opatrenia prakticky nepripadajú do úvahy.

Posunom smerom k zamedzeniu zneužívaniu ústavnej výchovy je v ČR ustanovenie, že nedostatočné bytové pomery alebo majetkové pomery rodičov dieťaťa alebo osôb, ktorým bolo dieťa zverené do starostlivosti, nemôžu byť samy o sebe dôvodom pre rozhodnutie súdu o ústavnej výchove, ak sú inak rodičia spôsobilí zabezpečiť riadnu výchovu dieťaťa a plnenie ďalších povinností vyplývajúcich z ich rodičovských práv a povinností.

Z vyššie uvedeného je úplne zreteľné, že v Čechách chcú aj naďalej pokračovať v procese deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti, teda vo vývoji úpravy náhradnej starostlivosti smerom od umiestňovania maloletých detí do inštitúcií k ich umiestňovaniu do náhradných rodín.

ZÁVER

Podoba náhradnej starostlivosti v ČR a SR pôvodne vychádzala z jedného právneho systému, no od rozdelenia oboch republík v roku 1993, sa toho veľa zmenilo. Cieľom našej diplomovej práce bolo porovnať systémy náhradnej starostlivosti v oboch republikách a dospieť k určitým záverom. Medzi jednoznačnú výhodu slovenského systému náhradnej starostlivosti považujeme zjednotenie pod jeden riadiaci a kontrolný orgán, ktorým je Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, čo umožňuje kontinuálnu a systematickú prácu s dieťaťom v celej oblasti náhradnej výchovy.

V Českej republike sú jednotlivé typy náhradnej starostlivosti pod záštitou viacerých ministerstiev a krajských a obecných úradov. Čo sa týka vývoja počtu detí zverených do náhradných rodín v SR bol zaznamenaný najväčší pokles umiestnených detí do pestúnskej starostlivosti a to o 1005 detí v roku 2013 oproti roku 2008. Čo sa týka Českej republiky, tam je zaujímavé, že trend je práve opačný a najviac detí bolo umiestnených práve do starostlivosti pestúnov a to o 1585 detí viac v roku 2013 v porovnaní s rokom 2010. V percentuálnom vyjadrení, vzhľadom na celkový počet detí v jednotlivých štátoch, boli deti na Slovensku umiestnené zo 74 % do náhradnej osobnej starostlivosti, 20% bolo umiestnených do pestúnskej starostlivosti a iba 6 % do poručníctva. V Českej republike bolo 53% detí zverených do pestúnskej starostlivosti, 18% do poručníctva, 29% do výchovy inej fyzickej osoby než rodiča.

Ďalej sme sa v diplomovej práci venovali komparácii príspevkov na podporu náhradnej starostlivosti v oboch štátoch. Z výsledkov vyplýva, že okrem jednorazového príspevku pri zverení dieťaťa do náhradnej starostlivosti ktorý u nás predstavuje 500 eur, oproti Českej republike, kde tento príspevok predstavuje v prepočte 296,30 eur pri 6 ročnom dieťati a max. 370,40 eur pri dieťati do 18 rokov, je český systém príspevkov na vyššej úrovni.

Ako ďalší bod, komparácie sme si zvolili porovnanie rozšírenosti umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti v SR a ČR. Zo štatistických údajov vyplynulo, že v Českej republike v roku 2013 bolo do ústavných zariadení umiestnených 7747 detí a v SR to bolo 5491 detí čo je o cca 2 000 detí viac. Treba však prihliadať na fakt, že detí v ČR je viac ako v SR, takže tento rozdiel je minimálny.

Posledná komparácia v mojej diplomovej práci sa venuje systémom a metódam práce s rodinou . V Slovenskej republike do sociálnoprávnej ochrany detí, sa začínajú

implementovať dôležité prvky z oblasti manažmentu akými sú napríklad plánovanie, realizácia, vyhodnocovanie. V Českej republike sa tak isto novelizuje legislatíva a systém je čoraz viac orientovaný na prevenciu ohrozenia dieťaťa a včasných riešení. V oboch štátoch však prevláda princíp prednosti náhradnej rodinnej starostlivosti pred starostlivosťou ústavnou a proces deinštitucionalizácie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] CANTWELL, NIGEL. 2013. Refining definitions of formal alternative child-care settings: A discussion paper. NGO Working Group on children without parental care in Geneva: 2013. Dostupné na internete: <http://www.fice-inter.net/wp-content/uploads/2013/04/Formal_care_settings_characteristics_March_2013_final.pdf>
- [2] EURÓPSKA EXPERTNÁ SKUPINA PRE PRECHOD Z INŠTITUCIONÁLNEJ NA KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ. 2012. Spoločné európske usmernenia pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť. Belgicko: Brusel, 2012. Dostupné na internete: http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/10/2013-10-18-Common-European-Guidelines_Slovak-version_EDITED.pdf
- [3] EURÓPSKE ŠTANDARDY KVALITY PRE POMOC DEŤOM ŽIJÚCIM MIMO VLASTNEJ RODINY. Kvalita pre deti. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SSVaR/zakony/Q4C-Standards-Slovak.pdf>
- [4] HAMAROVÁ, J., HOLKOVIČ, Ľ. 1987. Rodina, spoločnosť, výchova. Bratislava : Slovenská akadémia vied VEDA, 1987. ISBN 71—049—87
- [5] HUSÁKOVÁ, M.: Sociálna práca, Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM, 2014. ISBN 978-80-225-3851-0.
- [6] LOMNICKÝ, I. 1999. Pochopenie podstaty rodiny. In.: Rodina na prelome tisícročí – subjekt kultúry, kresťanských a všeludských hodnôt. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. Hnutie kresťanských rodín na Slovensku, 1999. s.137. ISBN 80-968191-3-5.
- [7] MATĚJČEK, Z. 1986. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1986, s.175-176. ISBN 80-7178-320-X.
- [8] MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODÍN SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Náhradná starostlivosť o dieťa. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/nahradna-starostlivost-dieta/>

[9] MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialnopravna-ochrana-deti-socialna-kuratela/>

[10] MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012. Dostupná na internete: < <http://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/sprava-socialnej-situacii-obyvatelstva-slovenskej-republiky-za-rok-2012-revidovana.pdf>>

[11] MISSOC – Mutual Information System on Social Protection in the Member States of the European Union. Bruxelles: European Commission 2011

[12] NÁRODNÁ AGENTÚRA PRE SIEŤOVÉ A ELEKTRONICKÉ SLUŽBY. Adopcia (osvojenie). Dostupné na internete: <https://www.slovensko.sk/sk/agendy/agenda/_adopcia-osvojenie>

[13] NÁVRAT. 2012. Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po roku 1989. Dostupné na internete:<<http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/Tranformacia%20nahradej%20starostlivosti%20o%20deti%20na%20Slovensku%20po%20roku%201989.pdf>>

[14] NOVÁKOVÁ, M.: Zdravie a zdravotná starostlivosť v socioekonomických súvislostiach. Ekonóm 2014. ISBN 978-80-225-3850-3

[15] PONGRÁČZOVÁ, E.: Sociálna ekonomika. Bratislava: Vyd. EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3291-4

[16] PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY. Zákony- text předpisu. Dostupné na internete: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=1&idBiblio=39097&nr=104~2F1991&rpp=15#local-content>>

- [17] PREVENDÁROVÁ, J., KUBÍ KOVÁ, G. Základy rodinnej a sexuálnej výchovy. 2. vyd. Bratislava: SPN, 1996. 83 s. ISBN 80-08-001212-9.
- [18] ROZINAJOVÁ, H. 1988. Výchova pre život v rodine. Martin: Osveta, 1988, s.88. ISBN 70-074- 81
- [19] SCHMIDTOVA, E. 1990. Listy nielen o adopcii. Martin: OSVETA, 1990, 34 s. ISBN 80-217- 0150-1.
- [20] STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. Ústavní péče. Dostupné na internete: < http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece>
- [21] UNICEF. Unicef a práva detí: Dohovor o právach dieťaťa. Dostupné na internete: <http://www.unicef.sk/kto-sme/prava-deti/dohovor-o-pravach-dietata>
- [22] ŠIPIKALOVÁ, S.: Globálne sociálne nerovnosti : (v kontexte krajín Európskej únie). 1. vyd. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. - ISBN 978-80-225-3571-7
- [23] ÚRAD PRE MEDZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. Osvojenie. Dostupné na internete: < http://www.umpod.cz/urad/urad_info.html>
- [24] ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Profesionálne rodiny. Dostupné na internete: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/profesionalne-rodiny.html?page_id=12846
- [25] VIRTUÁLNA KNIHOVNA NRP. Institucionální ústavní péče o dítě. Dostupné na internete: < <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/>>
- [26] Vlčková, M. Týrané dieťa. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2001, s. 143-145. ISBN 80-88778-99-9
- [27] Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí

[28] Zákon o rodine č. 36/2005 z 11.2.2005

[29] Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

[30] Zbierka zákonov č. 104/1991. Dostupné na internete:
<http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SSVaR/zakony/dohovor-o-pravach-dietata.pdf>

[31] Zbierka zákonov č. 36/2005

[32] Zbierka zákonov č. 27/2009